

Falsul material în înscrisuri oficiale**Forgery of official documents**

FLORINA SUCIU

ABSTRACT

This article is an overview of the offence of material forgery of official documents. It attempts to define the concept of document by examining its essential characteristics and it also highlights the problems caused by the legal definition of official character. It also analyses the incidence of the aggravated form of the offence and its relationship with abuse of office. Furthermore, the author argues in favour of adopting the intellectual theory of material forgery and analyses the alternative theories proposed by other authors. Referring to the objective aspect, the aptitude of the document to produce legal consequences is also analysed, including certain particular hypotheses - forgery of a copy of a document which does not exist in reality, forgery of an inexistent, null or annulable document.

Regarding the relationship with other offences, the author addresses the issue of the distinction between material and intellectual forgery. The relationship between material forgery and computer forgery is also analysed, firstly, by highlighting the incompatibility between the traditional document and computer data, and, secondly, by attempting to identify a solution regarding the relationship between the offence of material forgery and the offence of computer forgery.

KEYWORDS: material forgery; intellectual forgery; official document; public official; intellectual theory; legal consequences; traditional document; computer data; electronic document, computer forgery.

REZUMAT

Prezentul articol vizează o analiză de ansamblu a infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale. Astfel, se urmărește definirea noțiunii de înscris prin raportare la elementele esențiale ale acestuia, sunt evidențiate problemele generate de definiția legală conferită caracterului oficial, respectiv se analizează incidența formei agravate a infracțiunii și anume comiterea faptei de către un funcționar public. De asemenea, se aduc argumente în sensul adoptării teoriei intelectuale a falsului material, fiind analizate și celelalte modalități susținute de doctrină privind determinarea falsului cu relevanță penală. Tot cu referire la latura obiectivă, este analizată și cerința aptitudinii înscrisului de a produce consecințe juridice inclusiv prin raportare la anumite ipoteze particulare – falsificarea unei copii a unui înscris care nu există în realitate, falsificarea unui înscris inexistent, nul sau anulabil.

În ceea ce privește relația cu alte infracțiuni, este prezentată distincția dintre falsificarea materială și cea intelectuală, fiind analizate criteriile propuse pentru delimitarea dintre infracțiunea de fals material și cea de fals intelectual. De asemenea, este vizată inclusiv relația cu falsul informatic, analiza pornind de la distincția înscris tradițional – date informatice (respectiv înscris în format electronic), cu concluzia incompatibilității lor și ajungând la raportul dintre infracțiunile tradiționale de fals și falsul informatic.

CUVINTE-CHEIE: fals material; înscris oficial; funcționar public; falsificare materială; falsificare intelectuală; teoria intelectuală; consecințe juridice; înscris tradițional; date informatice; înscris în format electronic; fals informatic.

CUPRINS

I. Aspecte introductive	33
II. Obiectul juridic	34
III. Noțiunea de înscris oficial. Obiectul material	36
1. Noțiunea de înscris	36
2. Caracterul oficial al înscrisului	39
3. Obiectul material	41
IV. Subiectul activ. Comiterea faptei de către un funcționar public	42
1. Forma de bază. Sfera de aplicabilitate a formei agravate	42
2. Art. 320 Alin. (2) Cod penal și abuzul în serviciu	44
V. Latura obiectivă	46
1. Noțiunea de fals în sensul legii penale	46
2. Modalitățile normative de comitere	47
3. Falsificarea materială și falsificarea intelectuală	51
4. Aptitudinea înscrisului de a produce consecințe juridice	57
VI. “Digitalizarea” falsului în înscrisuri	63
1. Raportul dintre înscrisurile tradiționale și datele informatice	63
2. Raportul dintre falsurile în înscrisuri și falsul informatic	65
VII. Concluzii	67

I. ASPECTE INTRODUCATIVE

Deși prezumată de legiuitor, buna-credință a persoanelor a devenit de mult timp un concept insuficient pentru asigurarea desfășurării optime a relațiilor sociale. De asemenea, celebrul “gentleman’s agreement” este astăzi aproape inexistent, onoarea fiind înlocuită cu ceva mult mai palpabil și, pragmatic vorbind, mai util, anume contractul. Cu toate că dreptul civil român încă proclamă consensualismul drept unul dintre principiile fundamentale ale actelor juridice, forma scrisă a devenit astăzi, chiar și în raporturile private, aproape indispensabilă, buna-credință și onoarea fiind surclasate de numeroasele reguli din materia probațiunii.

Trecând însă în sfera dreptului public, consensualismul nu doar că nu este un principiu al acestei ramuri de drept, ci, din contră, incidența lui este de neconceput în această materie. Relația cu Statul, într-un sens larg, a fost dintotdeauna guvernată de un formalism care se materializează, în primul rând, prin cerința exprimării în formă scrisă a oricărei manifestări de voință. În general, sancțiunea nerespectării acestui veritabil principiu este cea mai drastică dintre cele recunoscute în dreptul nostru și anume inexistența actului.

În consecință, așa cum recunoașterea dreptului de proprietate a determinat apariția infracțiunii de furt, răspândirea înscrisurilor și a formalismului (uneori excesiv) a generat, în mod (aproape) firesc, fenomenul falsificării acestora.

Raportându-ne însă la dreptul pozitiv, legiuitorul român a reglementat pe larg infracțiunile de fals în înscrisuri. Astfel, este consacrată legislativ distincția dintre falsificarea materială și cea intelectuală, respectiv sunt create infracțiuni distincte pentru conduitele de falsificare a înscrisurilor oficiale, respectiv a celor sub

semnătură privată. De asemenea, distinct de acestea, este reglementat și falsul informatic, fiind astfel realizată o demarcație (aparent) clară în funcție de obiectul falsificării – înscrisul în sens tradițional, respectiv datele informatice. Nu în ultimul rând, distinct de falsificarea propriu-zisă, legiuitorul sancționează inclusiv uzul de fals prin reținerea unui concurs de infracțiuni în cazul înscrisurilor oficiale, însă a omis (voit sau nu) să creeze o incriminare în oglindă în cazul uzului de fals informatic.

Acest exces de reglementare, așa cum urmează să vedem, are un revers nu tocmai fericit, relația dintre toate aceste infracțiuni fiind, uneori, dificil de soluționat. De asemenea, alte aspecte problematice generate fie de reglementarea excesivă, fie, din contră, de tăcerea absolută a legiuitorului, sunt reprezentate de incriminarea formei agravate a falsului material comis de un funcționar public, respectiv de lipsa unei definiții a noțiunii de înscris, elementul esențial al acestei categorii de infracțiuni. Pe de altă parte, inclusiv semnificația caracterului oficial al înscrisului, deși prevăzută expres în cuprinsul Codului penal, generează discuții sau, mai bine spus, încadrări juridice discutabile.

II. OBIECTUL JURIDIC

Astfel cum s-a arătat în doctrină¹, nu pot exista infracțiuni lipsite de un obiect juridic, prevederea în legea penală a unei fapte care nu aduce atingere niciunei valori sociale fiind nejustificată și în contradicție cu principiul ofensivității. De regulă, obiectul juridic poate fi dedus cu ușurință fie din conținutul textului legal, fie chiar din denumirea capitolului sau secțiunii din Codul penal în care este inclusă infracțiunea². Astfel este situația în dreptul penal italian unde legiuitorul menționează expres care este obiectul juridic în cazul infracțiunilor de fals prin denumirea pe care o dă titlului din Codul penal în care le include – “Delicte împotriva credinței publice”³. În alte situații însă, cum este cazul în dreptul nostru, dar și în alte state precum Spania sau Germania, obiectul juridic nu poate fi dedus în mod direct, denumirea titlului, respectiv a capitolului în care este inclusă infracțiunea neoferind indicii în acest sens. Astfel, a revenit doctrinei sarcina să determine valoarea socială lezată prin comiterea acestei infracțiuni.

În dreptul nostru, cu toate că legiuitorul nu stabilește care este obiectul juridic protejat în cazul categoriei de infracțiuni ce vizează falsul în înscrisuri, se poate observa că există un veritabil consens doctrinar cu privire la valoarea socială protejată în cazul infracțiunilor de fals în general, respectiv în cazul infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale, în special. Astfel, s-a considerat, atât sub imperiul vechiului Cod penal⁴, cât și sub noua reglementare⁵, că, prin incriminarea acestei fapte se protejează relațiile sociale ce vizează încrederea publică în autenticitatea înscrisurilor oficiale.

Pe de altă parte însă, această problematică a valorii sociale protejate a beneficiat de-a lungul timpului în dreptul comparat de ample analize doctrinare, conturându-se numeroase opinii. Astfel, s-a pornit de la luarea în considerare a unui obiect juridic aproape nedeterminat, cum a fost dreptul la adevăr, trecându-se apoi la concepte ceva mai bine definite cum ar fi credința publică sau securitatea și fiabilitatea circuitului juridic. Mai recent, s-a considerat că valoarea socială protejată ar consta în funcțiile pe care un înscris le îndeplinește în circuitul juridic.

¹ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 267.

² Idem, p. 268.

³ <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>.

⁴ V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșca, *Explicații Teoretice ale Codului Penal Român*, vol. IV, Partea specială, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 420.

⁵ Exemplificativ, a se vedea S. Bogdan, D. A. Șerban, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra patrimoniului, contra autorității, de corupție, de serviciu, de fals și contra ordinii și liniștii publice*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 520; C. Rotaru, A.-R. Trandafir, V. Cioclei, *Drept penal. Partea specială II*, Ed. C.H. Beck, București, 2016, p. 356 sau A. Fanu-Moca, *Drept penal. Partea specială II*, Ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 253.

Spre exemplu, în dreptul italian, cu toate că, așa cum menționam, obiectul juridic este stabilit expres de către legiuitor, doctrina a abordat în continuare în detaliu acest subiect, încercând să definească și să determine conținutul noțiunii de “încedere publică”, având în vedere gradul ridicat de generalitate al acesteia⁶. Această problemă a fost atinsă și de Curtea Constituțională italiană⁷, aceasta reținând, în esență, faptul că infracțiunea de fals în înscrisuri are natura unei infracțiuni mijloc care protejează o valoare socială intermediară, exprimată prin noțiunea de credință publică, înțeleasă ca “*încederea pe care societatea o are în autenticitatea și veridicitatea unui înscris sau, cu alte cuvinte, în valoarea sa probatorie*”⁸.

În doctrina spaniolă s-a arătat că originea noțiunii de credință publică ar trebui căutată în ceea ce era denumit dreptul la adevăr⁹. Astfel, datorită faptului că “falsul” reprezenta un concept foarte larg ce nu putea fi delimitat de fraudă (înșelăciune), s-a considerat că falsul în sens strict (ceea ce astăzi este sancționat prin infracțiunile de fals) protejează un așa-zis drept la adevăr, fiind suficientă încălcarea lui pentru existența infracțiunii, în timp ce, pentru consumarea fraudei e necesară producerea unui prejudiciu.

Admiterea existenței acestui drept la adevăr, respectiv introducerea acestuia în câmpul de protecție al textului de incriminare a fost criticată în doctrină¹⁰, cel puțin din cauza faptului că ar presupune stabilirea a ceea ce se înțelege prin conceptul de adevăr, aspect ce reprezintă un demers filozofic mai degrabă decât unul juridic. Cu toate acestea, recunoașterea acestui drept la adevăr împreună cu “datoria sa corelativă” de a spune adevărul, a stat la baza conceptualizării ulterioare a noțiunii de credință publică¹¹.

În dreptul german, cu toate că a fost avută în vedere și credința publică drept valoare socială protejată, opinia majoritară este orientată în sensul considerării drept obiect juridic specific siguranța și fiabilitatea circuitului juridic¹². Această concepție a fost de asemenea criticată, considerându-se că, deși se urmărea o determinare mai exactă și o restrângere a sferei de protecție a textelor legale față de cea existentă în cazul identificării credinței publice drept obiect juridic, acest deziderat nu a fost atins, noțiunea fiind cel puțin la fel de vagă și de cuprinzătoare¹³.

De asemenea, o altă teorie privind obiectul juridic protejat apărută în Germania și preluată cu modificări și de doctrina spaniolă¹⁴, pune accent pe funcțiile pe care înscrisul le îndeplinește în circuitul juridic, mai exact, funcția de perpetuare, funcția de garanție, respectiv funcția probatorie. Ele au fost privite atât în mod singular, făcându-se referire, în funcție de autor, doar la una dintre ele¹⁵, însă în doctrina spaniolă mai ales, cele trei funcții sunt considerate ca reprezentând împreună obiectul juridic protejat în cazul infracțiunilor de fals în înscrisuri¹⁶. Astfel, funcția de perpetuare vizează fixarea în timp a unei declarații umane pe un suport material, funcția de garanție se referă la legătura care există între înscris și autorul lui, respectiv posibilitatea de a imputa conținutul înscrisului persoanei care apare ca fiind cea care a emis manifestarea de voință, în timp

⁶ Michele Alecsi, *Falso, fede pubblica e segni di riconoscimento. Gli artt. 473 e 474 C.P.: Bene giuridico ed extrema ratio in un'ipotesi sistematica*, Università degli Studi di Roma “La Sapienza”, Facoltà di Giurisprudenza, Dipartimento di Scienze Giuridiche, 2016, p. 184.

⁷ Curtea Constituțională Italiană, Decizia nr. 394 din 23.11.2006.

⁸ Idem, par. 7.1.

⁹ C. Villacampa Estiarte, *La Falsedad documental: analisis juridico-penal*, Universitat de Lleida, 1998 p. 16, disponibilă pe <http://hdl.handle.net/10803/8140>.

¹⁰ Idem, p. 18.

¹¹ Idem, p. 17.

¹² C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 30.

¹³ J. I. Echano Basaldua, *El bien jurídico protegido en las falsedades documentales. Análisis de la doctrina alemana. Su evolución*, p. 269-307, *apud* C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 32.

¹⁴ A. J. Sanz Morán, *Los delitos de falsedad documental: reflexiones político legislativas*, în *InDret*, nr. 4/2021, <https://raco.cat/index.php/InDret/article/view/393616/487060>.

¹⁵ C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 110.

¹⁶ Ibidem.

ce funcția probatorie reprezintă aptitudinea înscrisului de a contribui la dovada unei situații juridice¹⁷.

III. NOȚIUNEA DE ÎNSCRIS OFICIAL. OBIECTUL MATERIAL

1. Noțiunea de înscris

Cu toate că putem afirma faptul că înscrisul reprezintă elementul central al infracțiunilor de fals în înscrisuri, el nu beneficiază de o definiție legală în dreptul penal. Această abordare a legiuitorului, deși criticabilă dintr-o anumită perspectivă datorită faptului că nu stabilește înțelesul unui element esențial de tipicitate al infracțiunii, are meritul de a permite doctrinei respectiv jurisprudenței să țină cont de realitățile sociale existente la un anumit moment, respectiv de progresul tehnologiei care pot determina o variație în timp a înțelesului noțiunii de înscris. De altfel, nici abordarea diametral opusă – conferirea unei definiții legale, nu ar fi fost pe deplin ferită de critici, aceasta putându-se dovedi, în funcție de cazul concret, fie prea amplă, fie prea restrictivă. Un exemplu concludent ne este oferit de dreptul spaniol unde definiția legală conferită noțiunii de înscris¹⁸ a fost criticată din anumite perspective de către doctrină¹⁹.

Cu toate acestea, în dreptul nostru, fără a insista pe semnificația noțiunii, doctrina a făcut apel în general la înțelesul pe care termenul îl are în limbajul comun, considerându-se că înscrisul reprezintă un act în formă scrisă²⁰. De asemenea, înscrisul a mai fost definit și prin raportare la noțiunea de *instrumentum*, specifică dreptului civil, adică “*un instrument de constatare în scris, prin scriere [...] a unei manifestări de voință, a unor acte, acțiuni, evenimente, stări sau împrejurări, pe care este destinat să le probeze*”²¹.

Acest mod de definire a noțiunii de înscris prin raportare (aproape) exclusiv la aspecte ce țin de forma scrisă a documentului, a fost criticat în doctrină, considerându-se că termenul are, în dreptul penal, o sferă de cuprindere mai largă și distinctă față de cea existentă în dreptul procesual sau în limbajul comun²². Astfel, arată autorii că înscrisul ar trebui definit prin raportare la anumite caracteristici specifice, esențială fiind posibilitatea de decelare a unei manifestări de voință din partea autorului, iar nu forma prin care aceasta este exteriorizată²³.

Această abordare este în concordanță cu doctrina din alte sisteme de drept (german, spaniol, italian) care privește înscrisul dintr-o perspectivă funcțională, prin raportare la funcțiile pe care acesta le îndeplinește în circuitul juridic și care sunt susceptibile de a fi lezate prin falsificare. Așadar, pentru a fi în prezența unui înscris în sensul legii penale este necesar să putem identifica o manifestare de voință exteriorizată pe un suport material (1.1), ce poate fi atribuită autorului ei – care este determinat sau cel puțin determinabil (1.2), și care are o valoare probatorie *lato sensu* (1.3).

1.1. Exprimarea unei manifestări de voință – acest aspect a fost definit în doctrina spaniolă ca fiind “*acel comportament uman care constă în exprimarea conștientă și voluntară a ideilor, gândurilor, conceptelor sau a unor elemente de fapt*”²⁴. Această manifestare de voință pentru a avea relevanță juridică trebuie materializată și, chiar dacă se consideră că nu e necesar să îmbrace în mod obligatoriu forma scrisă, trebuie să fie cuprinsă într-un suport material. Așadar, s-a arătat în doctrină faptul că, din această perspectivă, sunt considerate înscrisuri

¹⁷ M. A. Gallardo Ortiz, *Investigación de Falsedades y Mentiras Mentirología y mentiroscopia*, disponibil pe pagina <https://www.cita.es/falsedad/documental/>.

¹⁸ Art. 26 din Codul penal spaniol stabilește că “în sensul prezentului Cod, se consideră înscris orice suport material care exprimă sau încorporează date, fapte sau relatări cu relevanță probatorie sau cu orice alt tip de relevanță juridică”.

¹⁹ A se vedea A. J. Sanz Morán, *op. cit.*, p. 253, C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 111.

²⁰ P. Dungan, T. Medeanu, V. Pașca, *Manual de drept penal, Partea specială*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 298.

²¹ O. A. Stoica, *Drept penal, Partea specială*, Ed. Didactică și pedagogică, 1975, p. 291.

²² S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 513.

²³ Ibidem.

²⁴ M. C. Garcia Cantizano, *Falsedades Documentales*, Ed. Tirant Io Blanch 1994, p. 152, apud. A. J. Sanz Morán, *op. cit.*, p. 251.

în sensul legii penale inclusiv semnele de circulație sau numărul de înmatriculare²⁵. Tot raportat la această condiție, se exclud din noțiunea de înscris fotografiile, formularele sau tipizatele necompletate, deoarece acestea nu înglobează o manifestare de voință. De asemenea, tot din această perspectivă, este exclusă incidența noțiunii de înscris astfel cum este aici analizată în cazul în care ceea ce se falsifică sunt date informatice din moment ce acestea nu au o dimensiune materială, în acest caz punându-se în discuție incidența infracțiunii de fals informatic.

Din această perspectivă este interesant de analizat raportul existent între noțiunea de înscris astfel cum ea este utilizată în dreptul penal și termenul omonim definit în dreptul procesual civil. Astfel, deși, așa cum menționam, C.pen. nu conferă o definiție înscrisului, termenul este definit în art. 265 C.proc.civ. ca fiind *“orice scriere sau altă consemnare care cuprinde date despre un act sau fapt juridic, indiferent de suportul ei material ori de modalitatea de conservare și stocare”*. Rezultă din teza finală a articolului citat faptul că, în dreptul procesual civil, noțiunea de înscris ar putea cuprinde inclusiv datele informatice. Consecutiv, apare întrebarea în ce măsură această definiție nu ar trebui preluată și în dreptul penal având în vedere și prevederile art. 2 alin. (2) C. proc. civ.²⁶ ce vizează aplicarea dispozițiilor C. proc. civ. și în alte materii în măsura în care nu există prevederi contrare.

Răspunsul la această întrebare este unul negativ deoarece deși legiuitorul nu a prevăzut în mod expres altfel prin conferirea unei definiții înscrisului în dreptul penal, el a făcut-o în mod implicit prin faptul că a definit datele informatice, respectiv a creat o infracțiune ce vizează falsificarea lor distinctă de infracțiunile ce sancționează falsificarea înscrisurilor tradiționale. Rezultă așadar o incompatibilitate între noțiunea de înscris astfel cum acesta este definit în C.proc.civ. și termenul identic văzut din perspectiva dreptului penal, în acest din urmă caz caracterul material ținând de esența acestuia.

Revenind la cerința exprimării unei manifestări de voință pe un suport material ca și caracteristică a înscrisului, privită din perspectivă funcțională, este cunoscută și drept funcția de perpetuare a înscrisului, aspect ce semnifică faptul că modul de materializare a declarației de voință trebuie să îi asigure acesteia din urmă aptitudinea de a subzista în timp. Cu toate că, în mod evident, nu este necesar ca înscrisul ce încorporează declarația de voință să fie indestructibil, o relatare realizată pe nisip sau zăpadă²⁷ nu poate fi considerată înscris în sensul legii penale din moment ce nu se poate asigura o minimă durabilitate în timp.

Deși în unele situații (ne)îndeplinirea condiției apare ca fiind evidentă, alte cazuri pot genera însă anumite discuții. Spre exemplu, s-a pus problema dacă, în cazul unei manifestări de voință exprimate în creion, am fi în situația unei materializări a manifestării de voință care să satisfacă această condiție a perpetuității²⁸, având în vedere că nu există o legătură atât de strânsă între modul de materializare a manifestării de voință și suportul ei material. Trebuie totuși admis faptul că astfel de ipoteze prezintă o relevanță practică relativ redusă în materia înscrisurilor oficiale, unde forma pe care o îmbracă manifestarea de voință este de cele mai multe ori prestabilită de legiuitor, iar în cazul unui înscris oficial contrafăcut sau alterat prin folosirea unui creion cu greu s-ar putea admite că ar fi apt să producă efecte juridice. Astfel, acesta nu va constitui un fals în sensul legii penale, dar nu din cauza faptului că nu este considerat înscris în sensul legii penale, ci pentru că nu îndeplinește o altă condiție de tipicitate – aptitudinea de a produce efecte juridice.

²⁵ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.* p. 514.

²⁶ Art. 2: Aplicabilitatea generală a Codului de procedură civilă

(2) De asemenea, dispozițiile prezentului cod se aplică și în alte materii, în măsura în care legile care le reglementează nu cuprind dispoziții contrare.

²⁷ C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 65.

²⁸ Ibidem, nota de subsol 315.

1.2 Caracterul determinat sau determinabil al autorului – denumit și funcția de garanție a documentului, presupune ca manifestarea de voință exprimată pe un suport material să poată fi imputată unei persoane în calitate de autor al acesteia. O manifestare de voință ce nu are un autor nici măcar determinabil nu poate avea relevanță juridică, din moment ce nu există o persoană care să își asume conținutul actului. În acest sens, în doctrina germană s-a considerat că, din punct de vedere juridic, un înscris fără un autor este la fel de absurd ca o mărturie fără martor²⁹. Astfel, raportat la această caracteristică, nu sunt considerate înscrisuri în sensul legii penale documentele anonime din moment ce acestea nu pot fi imputate unei persoane anume. Așadar, falsificarea unui astfel de document (prin alterare sau contrafacere) va fi lipsită de relevanță din perspectiva dreptului penal.

În contextul stabilirii a ceea ce se înțelege prin noțiunea de autor, prezintă relevanță din această perspectivă a caracterului determinabil exclusiv persoana căreia îi aparține manifestarea de voință și care își asumă actul prin semnătură (sau căreia îi este atribuită manifestarea de voință dacă suntem în prezența unui fals prin contrafacere). Astfel, nu este necesar să existe întotdeauna identitate între persoana care redactează efectiv actul și persoana care își asumă respectivul înscris și căreia, implicit, îi aparține (cel puțin aparent) manifestarea de voință. În acest caz, persoana care redactează actul are o contribuție exclusiv formală la realizarea acestuia, contribuție care, de principiu, nu prezintă vreo relevanță din perspectiva dreptului penal. Tocmai din această cauză, persoana care redactează actul a mai fost denumită în doctrină și autor material, în opoziție cu autorul substanțial, adică cel căruia îi aparține manifestarea de voință³⁰.

1.3 Relevanța probatorie – denumită și funcția probatorie a înscrisului, aceasta se referă la aptitudinea înscrisului de a contribui la dovada unei situații juridice. Astfel cum s-a subliniat în doctrină, această caracteristică nu trebuie privită în sens strict, astfel că nu e necesar ca înscrisul să aibă valoare probatorie într-un litigiu, acesta putând contribui la dovada unei situații juridice inclusiv într-un cadru extra-procesual³¹. Esențial pentru îndeplinirea acestei condiții este aptitudinea înscrisului de a crea o anumită reprezentare a realității, relevantă din punct de vedere juridic. Sau, cu alte cuvinte, raportat și la valoarea socială protejată, este necesar ca înscrisul să fie apt să determine încrederea terților în manifestarea de voință cuprinsă în înscris³². Din această perspectivă, este evidentă distincția care se realizează între înscris astfel cum acesta este înțeles din perspectiva infracțiunilor de fals, respectiv între termenul omonim utilizat în dreptul procesual, acesta din urmă având o sferă de cuprindere mai restrânsă din moment ce este necesar să fie folosit într-un cadru procesual (să aibă valoare probatorie în cadrul unui litigiu).

Referitor la modul de stabilire a existenței acestei valori probatorii, s-a arătat în doctrină că nu este necesar ca aceasta să existe încă de la momentul redactării înscrisului, putând apărea și ulterior³³. Din această perspectivă, doctrina germană³⁴ face distincția între înscrisuri intenționate și înscrisuri ocazionale (întâmplătoare) distincție care în acest context ar corespunde celei utilizate în dreptul nostru între înscrisurile preconstituite și cele nepreconstituite. Astfel, înscrisul intenționat sau preconstituit este înzestrat cu valoare probatorie încă de la momentul întocmirii lui sau, cu alte cuvinte, el a fost realizat tocmai în scopul folosirii ulterioare ca probă a unei situații juridice. Un exemplu în acest sens este reprezentat de cazul în care părțile unui contract de vânzare a unui bun mobil decid să îl încheie în formă scrisă, convenția (în sens de *instrumentum*) având o valoare

²⁹ K. Binding, *Lehrbuch des Allgemeinen Deutschen Strafrechts, Besonderer Teil*, 1969, p. 197, apud. A. J. Sanz Morán, *op. cit.*, p. 251.

³⁰ În acest sens, a se vedea C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 93.

³¹ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 515.

³² C. Rotaru, A.-R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 352.

³³ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.* p. 515.

³⁴ K. Binding, *op. cit.*, pp. 189-190.

exclusiv probatorie, legea neimpunând în acest caz forma scrisă drept condiție *ad validitatem*. La polul opus se situează înscrisurile ocazionale sau nepreconstituite care nu au fost întocmite de autorul lor cu scopul de a asigura dovada unei anumite situații juridice, dar care, printr-un concurs de împrejurări, ajung să dobândească o astfel de aptitudine. Exemplul clasic în acest sens este reprezentat de o scrisoare de dragoste folosită ulterior ca probă în procesul de divorț. Astfel, acestea vor putea fi considerate înscrisuri în sensul legii penale doar dacă și în măsura în care vor dobândi, la un anumit moment, o vocație probatorie. În consecință, la momentul redactării scrisorii de dragoste, aceasta nu va fi considerată un înscris, nefiind destinată să facă dovada unei anumite situații juridice. Însă, din momentul în care devine aptă să probeze o situație juridică – relația extraconjugală și, implicit, să fie folosită ca probă în procesul de divorț, ea devine un înscris în sensul legii penale, astfel că o eventuală intervenție a autorului sau a unui terț asupra acesteia poate dobândi semnificația unei fapte de falsificare relevantă din punct de vedere penal.

2. Caracterul oficial al înscrisului

Faptul că se poate constata, pe baza criteriilor conturate anterior, că suntem în prezența unui înscris în sensul legii penale, poate determina, în cazul unei acțiuni de falsificare, incidența uneia dintre infracțiunile reglementate în capitolul intitulat falsuri în înscrisuri. Însă, pentru a fi întrunite elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de art. 320 C.pen., e necesar să putem califica înscrisul în discuție drept unul oficial.

Cu privire la acest aspect, legiuitorul a conferit, prin art. 178 alin. (2) C.pen., o definiție legală noțiunii, stabilind că reprezintă înscris oficial *“orice înscris care emană de la o persoană juridică dintre cele la care se referă art. 176, ori de la persoana prevăzută în art. 175 alin. (2) sau care aparțin unor asemenea persoane”*. Se observă așadar stabilirea unui criteriu de calificare subiectiv, înscrisul fiind sau nu unul oficial în funcție de calitatea pe care o are fie emitentul acestuia, fie cel care îl deține.

Având în vedere această definiție, vor fi înscrisuri oficiale prin raportare la art. 176 C.pen. înscrisurile emise sau deținute de autoritățile publice, instituțiile publice sau de alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică. De asemenea, raportat la art. 175 alin. (2) C.pen., vor avea această calitate și înscrisurile emise sau deținute de persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost investită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public, sau, cu alte cuvinte, persoanele asimilate funcționarilor publici.

Două au fost criticile principale pe care această definiție le-a generat din partea doctrinei³⁵: sfera extrem de mare de aplicabilitate pe de-o parte, respectiv controversele generate de raportarea la noțiunea de funcționar public asimilat, pe de altă parte.

Cu privire la prima dintre acestea, este într-adevăr discutabil dacă raportarea la criteriul emitentului respectiv al apartenenței este în concordanță cu rațiunea incriminării și chiar cu principiul minime intervenții. Astfel, se pune întrebarea dacă este justificată încadrarea juridică diferită a faptei de falsificare a unui contract de închiriere încheiat între două persoane fizice (deci un înscris sub semnătură privată) față de falsificarea unui contract de închiriere încheiat de o unitate administrativ-teritorială cu privire la bunurile proprietate privată ale acesteia (înscris oficial). Sau, mergând chiar mai departe, se poate analiza în ce măsură este justificată diferența de calificare dacă se falsifică același contract de închiriere încheiat între persoane fizice anterior înregistrării și depunerii lui la organul fiscal – înscris sub semnătură privată, față de falsificarea ulterioară a acestuia – înscris oficial (de exemplu, de către un funcționar din cadrul instituției).

Cu toate că pedeapsa legală este aceeași atât în cazul falsului material în înscrisuri oficiale – forma de bază, cât și în cazul falsului în înscrisuri sub semnătură privată, calificarea înscrisului prezintă o relevanță

³⁵ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, pp. 523-524.

practică evidentă având în vedere condițiile de tipicitate diferite ale celor două infracțiuni. Astfel, prin simpla falsificare a unui înscris oficial fapta de fals material se consumă, în timp ce în cazul înscrisului sub semnătură privată este necesară, pentru consumarea faptei, folosirea sau încredințarea spre folosire a înscrisului. Din contră, folosirea ulterioară a înscrisului oficial falsificat va determina în toate cazurile reținerea în concurs și a unei infracțiuni de uz de fals.

Revenind la criteriile de calificare, raportat la criteriul apartenenței s-au emis mai multe opinii cu privire la înțelesul acestuia, opinii care determină o sferă mai largă sau mai restrânsă de aplicabilitate. Astfel, conform unui autor, este considerat înscris care aparține unei persoane de la art. 176, respectiv art. 175 alin. (2) C.pen., orice înscris deținut de o asemenea persoană, inclusiv cele care provin de la o persoană fizică, după ce ajung să fie depuse la o asemenea persoană³⁶.

Recent, opinia a fost criticată, considerându-se că nu are caracter oficial orice act care ajunge în detenția persoanelor prevăzute de art. 175 alin. (2) C.pen., ci doar acelea care vizează modul de organizare a activității la nivel intern, cum ar fi registre, procese-verbale, foi de pontaj, etc., din moment ce sunt destinate să aparțină acestora³⁷. Deși această din urmă modalitate de interpretare cuprinde o soluție mai rațională și mai apropiată de rațiunea considerării unui înscris drept unul oficial, este dificilă concilierea ei cu textul legal care face trimitere expresă la înscrisurile “deținute”, fără a se realiza vreo distincție în acest sens.

De asemenea, raportarea la art. 175 alin. (2) C.pen. care reglementează categoria persoanelor asimilate funcționarilor publici este cel puțin nefericită. Astfel, această categorie de funcționari a creat numeroase controverse în contextul aplicării infracțiunilor de corupție, respectiv de serviciu, neexistând la nivelul doctrinei și practicii judiciare un consens cu privire la criteriile pe baza cărora o anumită persoană este sau nu considerată funcționar public asimilat³⁸. Mai mult, este nejustificat să considerăm că toate înscrisurile emise sau deținute de acești funcționari sunt înscrisuri oficiale.

Trebuie avut în vedere că această categorie de funcționari este compusă din persoane “private” care, în legătură cu anumite atribuții, au fost înzestrate cu prerogativa exercitării puterii publice. Or, o reglementare care să țină cont de rațiunea incriminării și de elementul care ar trebuie considerat de esența caracterului oficial – exercitarea puterii publice, ar trebui să considere ca fiind înscrisuri oficiale doar cele care au fost emise, respectiv deținute de funcționar în legătură cu atribuțiile ce implică delegarea puterii publice.

Exemplificativ, având în vedere aceste dispoziții legale, o factură deținută de un expert tehnic judiciar, un executor judecătoresc sau de un notar (funcționari publici în sensul art. 175 alin. (2) C.pen.) care atestă achiziționarea de consumabile necesare activității în cadrul biroului acestora va fi considerată înscris oficial. Or, este mai mult decât evident că o astfel de factură nu are nicio legătură cu exercitarea unei atribuții ce implică exercițiul puterii publice.

Având în vedere aceste aspecte, rezultă necesitatea reformării art. 178 alin. (2) C.pen. Probabil ar fi binevenită renunțarea la trimiterea realizată la categoria funcționarilor publici asimilați – cel puțin până la o eventuală redefinire a acestora, noțiune care generează oricum numeroase controverse. Consider că accentul ar trebui pus pe conținutul actului, iar nu pe emitentul acestuia datorită faptului că persoanele ce compun categoria funcționarilor publici asimilați exercită putere publică doar în legătură cu anumite atribuții. Astfel, natura înscrisurilor pe care le întocmesc variază în funcție de atribuția concret exercitată, deși emitentul este

³⁶ O. A. Stoica, *op. cit.*, p. 292.

³⁷ M. Basarab, V. Pașca (coord.), *Codul penal comentat, Vol. II. Partea specială*, Ed. Hamangiu, București, 2018, p. 825.

³⁸ Exemplul care ilustrează poate cel mai bine caracterul controversat al noțiunii este reprezentat de funcționarul bancar care a fost considerat funcționar public asimilat de către instanța supremă – ICCJ, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, dec. nr. 18/2017. Pentru o critică a deciziei, respectiv o analiză amplă a noțiunii de funcționar public asimilat, a se vedea S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, pp. 240-248.

identice³⁹.

Ceea ce ar trebui valorificat în stabilirea caracterului oficial al înscrisului este emiterea lui în contextul exercitării unei atribuții cu privire la care autorul a fost investit cu putere publică. Delegarea puterii publice se realizează în corelație cu transferul atribuției de a presta un serviciu de utilitate publică, aceasta din urmă fiind lipsită de utilitate în lipsa puterii publice.

Doctrina de drept administrativ denumește aceste înscrisuri acte administrative emise prin delegație⁴⁰. Caracteristicile acestor acte se identifică într-o mare măsură cu cele care ar trebui să contribuie la calificarea unui înscris drept unul oficial. Astfel, raportarea la această noțiune – a actelor administrative emise prin delegație, ar putea soluționa anumite probleme legate de calificarea înscrisurilor, fiind considerate oficiale înscrisurile emise în exercițiul puterii publice – conferită pentru prestarea unui anumit serviciu public, cu care emitentul a fost investit.

În altă ordine de idei, sunt asimilate înscrisurilor oficiale, conform art. 320 alin. (3) C.pen., biletele, tichetele, sau orice alte imprimare producătoare de consecințe juridice. Referitor la prevederea similară din vechiul C.pen., doctrina⁴¹ a arătat că, pentru a fi aplicabil acest articol e necesar ca respectivele înscrisuri să fie la rândul lor emise de entitățile prevăzute în art. 178 alin. (2) C.pen.

3. Obiectul material

În măsura în care se constată că suntem în prezența unui înscris oficial în sensul legii penale, o eventuală intervenție asupra acestuia prin alterare, ori o plăsmuire a unui înscris prin metoda contrafacerii pot constitui latura obiectivă a infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale. Se pune însă întrebarea dacă înscrisul falsificat poate fi considerat obiect material al infracțiunii, sau, dimpotrivă, acesta lipsește, fiind în prezența unei infracțiuni formale.

Referitor la acest aspect, în doctrină s-au exprimat mai multe opinii, considerându-se uneori că suntem în prezența unei infracțiuni materiale în toate cazurile, sau, din contră, că infracțiunea are obiect material doar în anumite cazuri. Cu privire la prima dintre abordări, s-a arătat faptul că, în cazul falsificării prin contrafacere, obiectul material constă în materialul pe care este contrafăcut înscrisul, iar în cazul alterării, acesta este reprezentat de înscrisul preexistent alterat de către autor⁴². Referitor la cea de-a doua abordare, s-a arătat atât sub imperiul vechiului Cod penal⁴³, cât și cu privire la noua reglementare⁴⁴, că infracțiunea are obiect material doar în cazul comiterii acesteia în modalitatea alterării, caz în care e reprezentat de înscrisul supus falsificării. În situația falsificării prin contrafacere, înscrisul falsificat reprezintă exclusiv produsul infracțiunii, nu și obiectul material al acesteia.

S-a mai exprimat și opinia conform căreia în cazul contrafacerii înscrisului am putea vorbi de existența unui obiect material în cazul în care se utilizează un tipizat real (oferindu-se exemplul tipizatului unei diplome de licență), completat și semnat de o persoană necompetentă⁴⁵. Nu consider că în acest caz se poate admite că tipizatului, fie el și real, reprezintă obiect material al infracțiunii, putându-l asimila, mai degrabă, cu o hârtie albă pe care se contraface înscrisul, hârtie pe care aceiași autori o exclud din sfera noțiunii de obiect material⁴⁶.

Într-adevăr, tipizatului necompletat nu poate fi considerat că se interpune între autor și valoarea socială

³⁹ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, pp. 242-243.

⁴⁰ O. Podaru, *Drept administrativ, Vol. I, Actul administrativ (I) Repere pentru o teorie altfel*, Ed. Hamangiu, București, 2010, pp. 43-45.

⁴¹ V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșca, *op. cit.*, p. 428.

⁴² T. Toader, *Drept penal român. Partea Specială*, ediția a 5-a, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 386.

⁴³ M. Basarab, *Drept penal – partea specială, vol. II*, 1985, p. 21.

⁴⁴ F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.* vol. I, p. 271.

⁴⁵ C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 357.

⁴⁶ *Ibidem*.

protejată mai mult decât o face o simplă coală de hârtie, ori că de lezarea acestuia depinde atingerea adusă valorii sociale ocrotite. Acest lucru se datorează și faptului că, anterior completării, tipizatului nu este considerat un înscris în sensul legii penale din moment ce nu cuprinde o manifestare de voință, similar cu ipoteza unui formular necompletat.

Concluzionând, în cazul falsificării “de la zero” a unui înscris în modalitatea contrafacerii, consider că infracțiunea nu are obiect material, deoarece nu se poate afirma că foaia de hârtie pe care se realizează înscrisul, indiferent că este sau nu un formular tipizat real, ori instrumentele de scris se interpun între acțiunea autorului și obiectul juridic specific⁴⁷.

IV. SUBIECTUL ACTIV. COMITEREA FAPTEI DE CĂTRE UN FUNCȚIONAR PUBLIC

1. Forma de bază. Sfera de aplicabilitate a formei agravate

Mai întâi, cu referire la infracțiunea prevăzută de art. 320 alin. (1) C.pen., subiectul activ este general, fapta putând fi comisă de orice persoană, în orice formă de participare penală.

În ceea ce privește art. 320 alin. (2) C.pen., prin care este incriminată o formă agravată a infracțiunii, subiectul activ este unul special impropriu, fapta putând fi comisă de un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu. Comiterea faptei de către un funcționar public este o circumstanță personală de individualizare⁴⁸ care se va răsfrânge asupra participanților (instigatori și complici), în măsura în care au cunoscut-o sau au prevăzut-o, nefiind astfel necesar ca și ei să dețină calitatea specială cerută de norma de incriminare. Pe de altă parte, în cazul coautorilor, circumstanța nu se va răsfrânge între ei, urmând ca faptele fiecăruia să fie calificate juridic în funcție de calitatea pe care o deține⁴⁹.

Justificarea necesității incriminării unei astfel de forme agravate a fost pusă sub semnul întrebării în doctrină, fiind de natură să genereze dificultăți de interpretare și aplicare, astfel cum urmează să vedem, în special în relația cu alte infracțiuni.

Cu titlu preliminar, trebuie stabilită semnificația noțiunii “*în exercițiul atribuțiilor de serviciu*”. Exprimarea aleasă de legiuitor a fost criticată în doctrină⁵⁰, considerându-se că ar fi fost preferabilă sancționarea falsului comis “*în contextul exercitării atribuțiilor de serviciu*”. Într-adevăr, această din urmă formulare este mai aproape de realitatea faptică și reprezintă, cel mai probabil, voința legiuitorului, exprimată însă deficitar. În ipoteza interpretării literare a textului de incriminare, acesta ar fi lipsit de aplicabilitate practică din moment ce este dificil de imaginat cum un funcționar public ar putea falsifica material un înscris în exercitarea atribuțiilor de serviciu.

Un alt aspect relevant referitor la această formă calificată de comitere a faptei care a fost analizat în doctrină și în practica judiciară este reprezentat de următoarea întrebare: este necesar ca funcționarul public care falsifică înscrisul să dețină atribuții de serviciu privind emiterea acestuia sau este suficient să existe calitatea de funcționar public, fiind lipsită de relevanță competența acestuia raportată la emiterea lui? Această problemă prezintă relevanță din perspectiva necesității realizării unei delimitări între această formă calificată a infracțiunii de fals material și falsul intelectual care se comite tot de către un funcționar public în exercitarea atribuțiilor de serviciu.

Astfel, s-a susținut uneori că, pentru incidența formei calificate a infracțiunii de fals material este necesar ca funcționarul public care comite fapta să aibă printre atribuțiile de serviciu întocmirea sau atestarea înscrisului

⁴⁷ În același sens, F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, vol. I, p. 271.

⁴⁸ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 269.

⁴⁹ Idem, p. 270.

⁵⁰ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 526.

oficial falsificat⁵¹.

Opinia pare a fi împărtășită și în practica judiciară, instanța supremă considerând că se impune reținerea formei calificate doar în situația în care funcționarul public autor al falsului are atribuții de serviciu în legătură cu aspectele vizate de înscrisul falsificat. Astfel, instanța a reținut următoarele: *“În ceea ce privește infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale, instanța a constatat că **deși inculpata avea calitatea de funcționar, nu a fost îndeplinită condiția ca fapta să fi fost săvârșită în exercițiul atribuțiilor de serviciu pentru a atrage agravarea prev. de alin. 2 al art. 288 C.pen. anterior, deoarece inculpata a fost angajată în perioada 2002 - 2010, în funcția de conducere a Serviciului Spații de Locuit și Spații cu altă destinație, dar nu a avut atribuții de decizie în ce privește vânzarea sau închirierea de imobile aflate în administrarea primăriei**”*⁵².

Trecând de aspectele ce țin de exprimarea defectuoasă a legiuitorului cu privire la care am făcut deja referire, incriminarea formei agravate a infracțiunii în această modalitate generează dificultăți de interpretare deoarece se omite specificul falsificării materiale. Această modalitate de falsificare lezează autenticitatea înscrisului și vizează acele conduite în care înscrisul este realizat în mod fraudulos, existând un raport de non identitate între autorul aparent și cel real. Acest fapt se datorează lipsei atribuției autorului real de a întocmi înscrisul, din acest motiv văzându-se nevoit să recurgă la atribuirea propriei manifestări de voință unei alte persoane, competentă să îl emită. Rezultă astfel că plăsmuirea unui înscris de către un funcționar public exclude existența competenței de a-l emite, doar în acest caz fiind necesară recurgerea la modalitatea contrafacerii. De asemenea, și în situația în care funcționarul public contraface subscrierea unei alte persoane pe un înscris, raportat la acest act autorul își depășește competența, în caz contrar, el nefiind nevoit să recurgă la o astfel de falsificare.

De asemenea, în cazul alterării, existența atribuției de serviciu de a emite înscrisul nu prezintă relevanță din moment ce, prin ipoteză, alterarea se realizează asupra unui înscris “finalizat”, infracțiunea de fals material fiind reținută chiar și când e realizată de funcționarul competent datorită caracterului fraudulos prin care este comisă.

Admiterea acestei condiții ar pune sub semnul întrebării inclusiv raportul dintre această formă agravată a infracțiunii de fals material și infracțiunea de fals intelectual⁵³. Avem în vedere în acest caz doar situația comiterii falsului material prin contrafacere deoarece în cazul alterării nu se pune problema relației cu infracțiunea de fals intelectual, fapta fiind comisă, prin ipoteză, ulterior întocmirii înscrisului. Astfel, delimitarea dintre forma calificată a falsului material și infracțiunea de fals intelectual se realizează prin raportare la competența autorului de a emite actul. Dacă aceasta există, suntem în prezența unui fals intelectual. În ipoteza contrară, dacă autorul aparent care, deși are calitatea de funcționar public, nu are competența de a emite înscrisul în discuție, se va reține infracțiunea de fals material în formă agravată⁵⁴.

Astfel, spre exemplu, primarul, la momentul întocmirii unei autorizații de construire, atestă în mod nereal faptul că beneficiarul a obținut toate avizele prelabile necesare, semnând în nume propriu autorizația⁵⁵. Or, în acest caz, fapta întrunește exclusiv elementele constitutive ale infracțiunii de fals intelectual, deoarece autorul aparent al înscrisului este identic cu autorul real, singurul “defect” al înscrisului este acela că prezintă

⁵¹ G. Antoniu, T. Toader (coord.), *Explicațiile Noului Cod penal, vol. IV*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 501.

⁵² ICCJ, s. pen., dec. nr. 2242/2014, disponibilă pe scj.ro.

⁵³ Infracțiune prevăzută de art. 321 C. pen. - Falsificarea unui înscris oficial cu prilejul întocmirii acestuia, de către un funcționar public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu, prin atestarea unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului ori prin omisiunea cu știință de a insera unele date sau împrejurări, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

⁵⁴ În același sens este și o parte a doctrinei: S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 528; C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 367.

⁵⁵ Asumarea prin semnătură a înscrisului este necesară deoarece, prin ipoteză, actul este emis de persoana competentă în acest sens, fiind lipsită de logică ipoteza contrafacerii semnăturii unei alte persoane într-o astfel de situație.

în conținutul său aspecte neadevărate. Pe de altă parte, ne putem imagina exemplul secretarului unității administrativ-teritoriale care, dorind să obțină pentru sine o autorizație de construire, redactează chiar el un astfel de înscris în care atestă în mod nereal că a obținut toate avizele necesare și, suplimentar, contraface semnătura primarului⁵⁶.

În acest caz, consider că încadrarea juridică corectă este reținerea faptei de fals material în formă agravată chiar dacă secretarul își depășește atribuțiile de serviciu la momentul comiterii falsului. O abordare diferită ar duce la inaplicabilitatea formei agravate a falsului material atunci când fapta se comite prin contrafacere deoarece este greu de imaginat cum un funcționar public care, deși are ca atribuție de serviciu emiterea înscrisului, ar recurge la contrafacerea lui.

Așadar, discuția referitoare la necesitatea existenței competenței de a emite înscrisul prezintă relevanță în contextul delimitării dintre falsificarea materială, respectiv cea intelectuală în general, nefiind în măsură să circumscrie sfera de aplicabilitate a formei agravate a falsului material.

Cu toate acestea, în practica judiciară s-au reținut următoarele: *“După cum se poate observa din cele evidențiate mai sus, condiția impusă de art. 320 alin. 2 Cod penal nu este îndeplinită în cauză, inculpatul deși deține calitatea de funcționar public a contrafăcut semnătura directorului în timpul serviciului și nu în exercitarea atribuțiilor de serviciu, el neavând nicio competență în acest sens. În aceste condiții, Curtea va dispune schimbarea încadrării juridice a faptei din infracțiunea prevăzută de art. 320 alin 1 și 2 în infracțiunea prevăzută de art. 320 alin 1 Cod penal*⁵⁷. Așa cum anticipam, folosirea în cadrul infracțiunii de fals material a sintagmei *“în exercitarea atribuțiilor de serviciu”* generează dificultăți de interpretare și soluții jurisprudențiale discutabile. Este într-adevăr greu de identificat o ipoteză în care funcționarul public, competent să emită înscrisul, va recurge la contrafacerea semnăturii unei alte persoane în cuprinsul acestuia.

Concluzionând, pentru a nu se ajunge la o agravare obiectivă a faptei generată automat prin deținerea calității de funcționar public, consider că este necesar ca între înscrisul falsificat și atribuțiile de serviciu ale funcționarului să existe o legătură, doar în acest din urmă caz putând fi îndeplinită condiția de tipicitate ce vizează comiterea faptei în exercițiul atribuțiilor de serviciu sau, mai exact, în contextul exercitării acestora.

2. Art. 320 alin. (2) Cod penal și Abuzul în serviciu

Având în vedere faptul că forma agravată a infracțiunii de fals material are ca subiect activ special funcționarul public, în mod inevitabil se pune în discuție raportul acesteia cu infracțiunea de abuz în serviciu, prevăzută de art. 297 C.pen.

Un element suplimentar care, așa cum am arătat, generează confuzie cu privire la modul de interpretare a textului legal este utilizarea de către legiuitor a sintagmei *“în exercițiul atribuțiilor de serviciu”* în cazul art. 320 alin. (2) C.pen., exprimare identică cu cea existentă în cazul normei de incriminare a abuzului în serviciu.

Astfel cum am arătat, folosire acestei sintagme nu ține cont de specificul falsificării materiale a unui înscris, fiind exclus, în opinia mea, ca ea să aibă aceeași semnificație cu cea utilizată de legiuitor în textul de incriminare al abuzului în serviciu și anume existența unei atribuții concrete, conferite funcționarului public prin legislația primară. Or, folosirea în cadrul a două texte de incriminare a unei sintagme identice, dar care nu are și o semnificație identică ar trebui evitată.

⁵⁶ Într-o astfel de ipoteză, falsificarea vizează atât conținutul înscrisului, fiind inserate aspecte nereale, cât și identitatea autorului real, fiind în discuție o contrafacere totală. În ciuda acestui aspect, ar trebui reținută doar infracțiunea de fals material, fiind exclus un eventual concurs între această infracțiune și cea de fals intelectual deoarece autorul falsului nu și-a asumat conținutul actului ci, din contră, l-a atribuit unei alte persoane competentă să emită înscrisul.

⁵⁷ C.A. Cluj, s. pen., dec. nr. 423/2017, disponibilă pe sintact.ro.

Trecând însă de acest neajuns, consider că problema raportului dintre cele două infracțiuni subzistă doar în ipoteza în care se poate identifica o singură conduită infracțională care să reprezinte atât actul de executare al infracțiunii de fals material, cât și încălcarea unei atribuții de serviciu, în sensul art. 297 C.pen.

Cu alte cuvinte, încadrarea juridică devine problematică doar în ipoteza unui eventual concurs ideal de infracțiuni deoarece, dacă pe lângă conduita de falsificare se identifică și o altă conduită de încălcare a atribuțiilor de serviciu care produce urmarea prevăzută de textul legal, reținerea celor două infracțiuni în concurs real ar putea fi acceptată. Spre exemplu, dacă primarul încheie un contract de achiziții de lucrări cu încălcarea dispozițiilor legale, prin atribuire directă, deși, conform legii, se impunea recurgerea la o procedură distinctă, se va reține infracțiunea de abuz în serviciu.

În măsura în care, în contextul executării acestui contract, primarul contraface un proces-verbal de recepție a lucrărilor care în realitate nu au fost realizate, în concurs cu infracțiunea de abuz în serviciu se va reține și o infracțiune de fals material în înscrisuri oficiale în forma agravată comisă de un funcționar public.

Varianta reținerii concursului ideal este problematică din perspectiva respectării principiului *non bis in idem*, datorită faptului că autorului îi este imputată o singură conduită infracțională, iar, având în vedere faptul că în cazul ambelor fapte subiectul activ este funcționarul public, rezultă că atât abuzul în serviciu, cât și falsul material în formă agravată protejează, chiar dacă în subsidiar, corecta îndeplinire a atribuțiilor de serviciu.

De asemenea, clauza de subsidiaritate afirmată de doctrină⁵⁸ și, ulterior deciziei Curții Constituționale nr. 405/2016⁵⁹, pare că este recunoscută cu efect obligatoriu, se opune reținerii în concurs ideal a abuzului în serviciu și a unei infracțiuni care reprezintă, cel puțin în unele cazuri, o încălcare punctuală a unor atribuții de serviciu așa cum este falsul material comis de un funcționar public. Deși activarea acestei clauze de subsidiaritate pare soluția ideală care ar soluționa problema relației dintre cele două infracțiuni, nu este întru totul ferită de critici.

Într-adevăr, chiar dacă din considerentele deciziei Curții Constituționale amintite se poate deduce existența unui caracter subsidiar al abuzului în serviciu în raport cu unele infracțiuni, o astfel de clauză nu este prevăzută la nivel legislativ, iar datorită limitelor de pedeapsă ridicate, înlăturarea art. 297 C.pen. în favoarea reținerii unei alte infracțiuni “speciale”, dar care prezintă o sancțiune mai redusă este discutabilă.

Din această perspectivă este relevant – mai ales datorită frecvenței cu care este reținut în practica judiciară, inclusiv art. 13² din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție⁶⁰, text care majorează pedeapsa cu o treime în cazul obținerii de către funcționar, pentru sine sau pentru altul, a unui folos material necuvenit în urma comiterii abuzului în serviciu.

În ciuda acestor neajunsuri care, într-adevăr, pot fi semnalate cu privire la relația abuzului în serviciu cu aproape orice altă infracțiune cu care poate veni “în conflict”, aplicarea clauzei de subsidiaritate pare, la acest moment, o soluție aptă să rezolve, cel puțin în parte, raportul problematic dintre aceste infracțiuni, prin înlăturarea abuzului în serviciu și reținerea doar a infracțiunii “speciale”, în acest caz, falsul material comis de un funcționar public.

⁵⁸ D. A. Șerban, *Relația abuzului în serviciu cu alte infracțiuni*, în *Penalmente Relevant*, nr. 1/2021, <https://www.revista.penamente.ro/wp-content/uploads/2021/10/4.pdf>. Analiza este realizată de autoare prin raportare la relația abuzului în serviciu cu falsul intelectual, însă considerentele pot fi adaptate și cu privire la falsul material comis de un funcționar public.

⁵⁹ M. Of. nr. 507 din 8 iulie 2016.

⁶⁰ M. Of. nr. 219 din 18 mai 2000.

V. LATURA OBIECTIVĂ

1. Noțiunea de fals în sensul legii penale

Se poate observa, analizând doctrina autohtonă care s-a preocupat de semnificația pe care dreptul penal o acordă noțiunii de falsificare a înscrisurilor, faptul că nu există un consens cu privire la modul de delimitare a falsului cu relevanță penală față de cel lipsit de o astfel de valență. Astfel, s-au analizat mai multe teorii – teoria materială, respectiv intelectuală a falsului material (*infra*, pct. 1.1), existând însă și opinia conform căreia niciuna dintre acestea nu ar fi aplicabilă în dreptul nostru, făcându-se referire la aptitudinea înscrisului de a produce consecințe juridice drept criteriu de delimitare (*infra*, pct. 1.2).

1.1 Teoria materială și teoria intelectuală a falsului material

S-a arătat în doctrină⁶¹ faptul că, pentru a stabili dacă un înscris este falsificat se poate recurge la două teorii. Conform **teoriei materiale**, determină incidența infracțiunii orice intervenție asupra materialității înscrisului, în timp ce, raportat la **teoria intelectuală**, trebuie verificat dacă există sau nu identitate între autorul aparent și cel real (în cazul contrafacerii), respectiv între manifestarea de voință a autorului aparent și manifestarea de voință rezultată în urma intervenției falsificatorului (în cazul alterării). Cu alte cuvinte, prin contrafacere autorul falsului atribuie propria manifestare de voință unei alte persoane, aceasta din urmă fiind cea competentă să emită înscrisul, iar prin alterare, autorul modifică manifestarea de voință inițială – a sa sau a unui terț, în sensul producerii altor consecințe juridice.

1.2. Aptitudinea înscrisului de a produce consecințe juridice ca modalitate de determinare a falsului în sensul legii penale

Așa cum anticipam, tot cu referire la modul de stabilire a falsului cu relevanță penală, unii autori consideră că nici teoria materială și nici cea intelectuală nu au aplicabilitate deplină în dreptul nostru, legiuitorul român optând pentru „un compromis” între cele două și anume condiția aptitudinii înscrisului de a produce consecințe juridice⁶².

Cu toate că în exemplele imaginate de autorii citați recurgerea la condiția aptitudinii înscrisului de a produce consecințe juridice interpretată în sensul producerii altor consecințe juridice decât cele care ar fi fost produse în lipsa falsificării, este eficientă, iar concluziile la care ajung autorii sunt corecte, consider că folosirea acestei condiții drept delimitare dintre falsul relevant și cel irelevant din punct de vedere penal nu este întru totul exactă.

Astfel, cu privire la condiția aptitudinii înscrisului de a produce consecințe juridice este acceptat în doctrină faptul că aceasta vizează, pe de-o parte relevanța juridică a înscrisului și, pe de altă parte, aparența de veridicitate a acestuia⁶³. Această din urmă condiție este considerată ca fiind îndeplinită în situația în care înscrisul falsificat, chiar dacă nu imită perfect înscrisul adevărat, are aparența unui act veritabil.

Aparența de veridicitate se analizează raportat la produsul infracțiunii, fiind în discuție o apreciere *in concreto*⁶⁴. În cazul în care înscrisul falsificat nu are nici măcar aparența unui înscris veritabil, falsul fiind unul grosolan, infracțiunea nu se poate reține în formă consumată. În această situație însă, acțiunea autorului întrunește elementele constitutive ale unei tentative la infracțiunea de fals material⁶⁵. Exemplificând, presupunem că X dorește să contrafacă o diplomă de licență, el neurmând în realitate studii universitare. Dacă

⁶¹ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 517.

⁶² C. Rotaru, A.-R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 382.

⁶³ O. A. Stoica, *op. cit.*, p. 293.

⁶⁴ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 525.

⁶⁵ Tentativa la infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale este posibilă și se sancționează în conformitate cu dispozițiile art. 320 alin. (4) C. pen.

produsul acțiunii de contrafacere nu prezintă o minimă aparență de veridicitate, de exemplu, datorită unor defecțiuni la imprimanta folosită în proces, falsul rezultat fiind unul grosolan, acesta nu va fi apt să producă consecințe juridice. Or, dacă ne-am raporta la această condiție pentru a determina în ce măsură falsul produs de X este sau nu un fals cu relevanță penală, am ajunge să lipsim complet de relevanță juridică acțiunea acestuia deoarece înscrisul obținut nu este în măsură să producă niciun fel de consecințe juridice (aceleași sau altele decât cele pe care le-ar fi produs înscrisul adevărat).

Însă, prin raportare la teoria intelectuală, înscrisul produs de X reprezintă un fals prin contrafacere din moment ce nu există identitate între autorul aparent și autorul real al înscrisului, deci un fals cu relevanță penală. Inaptitudinea acestuia de a produce consecințe juridice va fi valorificată în contextul delimitării dintre fapta tentată și fapta consumată, urmând a se reține o tentativă la infracțiunea prevăzută de art. 320 C.pen.

Așadar, nu consider că legiuitorul a instituit condiția aptitudinii înscrisului de a produce consecințe juridice cu scopul de a circumscrie tipicitatea faptei din perspectiva elementului material, această condiție vizând, mai degrabă, caracteristici ale produsului infracțiunii. Chiar dacă recurgerea la această metodă ar duce, în unele situații⁶⁶, la aceleași rezultate care ar fi obținute și în cazul aplicării teoriei intelectuale, faptul că în legislația noastră infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale este incriminată și în forma tentativei se opune unei astfel de abordări.

Astfel, consider că recurgerea la teoria intelectuală cu particularitățile și limitările specifice contribuie la o mai clară determinare a acțiunilor de falsificare relevante din perspectiva dreptului penal și, de asemenea, realizează și delimitarea dintre noțiunea de falsificare materială, respectiv intelectuală. În același sens, deși nu există o abordare uniformă la nivelul practicii judiciare, este relevant de menționat faptul că inclusiv Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală s-a raportat la teoria intelectuală a falsului atunci când a fost chemată să determine dacă crearea unui cont pe o rețea de socializare furnizând ca nume de utilizator numele unei alte persoane și introducând date reale vizând această persoană întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de fals informatic prevăzută de art. 325 C. pen⁶⁷.

Răspunzând afirmativ la această problemă de drept, Curtea a arătat faptul că introducerea de date informatice ca act de executare a falsului informatic reprezintă o incriminare în oglindă a contrafacerii specifice falsului material, tipicitatea infracțiunii urmând să fie analizată după aceleași coordonate. Astfel, instanța supremă și-a însușit poziția doctrinei care susține aplicarea teoriei intelectuale a falsului și a reținut, printre altele, faptul că *“Între datele informatice astfel contrafăcute (în modalitatea introducerii fără drept) și realitatea obiectivă nu există corespondență, manifestarea de voință reflectată de aceste date aparținând unei alte persoane (făptuitorului) decât celui care aparent este titular al contului (voința de publicare a datelor nu este reală).”*

Așadar, în continuare, modalitățile concrete de comitere a infracțiunii urmează a fi prezentate prin raportare la teoria intelectuală a falsului material.

2. Modalitățile normative de comitere

2.1 Contrafacerea scrierii sau a subscrierii

Așa cum am arătat, conform teoriei intelectuale, suntem în prezența unei contrafaceri a scrierii sau a subscrierii cu relevanță penală atunci când se constată lipsa identității între autorul aparent și cel real sau, cu alte cuvinte, autorul falsului atribuie propria manifestare de voință unei alte persoane care în aparență este

⁶⁶ Pentru exemple, a se vedea C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, pp. 360-362.

⁶⁷ ICCJ, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, dec. nr. 4/2021, publicată în M. Of. nr. 171 din 19 februarie 2021.

cea care a emis actul⁶⁸.

De asemenea, pentru a constata tipicitatea faptei de falsificare trebuie analizată manifestarea de voință cuprinsă în înscrisul contrafăcut, precum și dacă aceasta are sau nu un corespondent în realitate. Deși, ca regulă, această afirmație este adevărată, trebuie subliniat faptul că nu în toate situațiile în care există un corespondent în realitate al înscrisului contrafăcut, teoria intelectuală este aptă să lipsească de relevanță penală conduita autorului. Astfel, una dintre limitele teoriei intelectuale la care făceam referire este reprezentată de formalismul care există în contextul emiterii sau modificării înscrisurilor oficiale.

Dacă o persoană își pierde buletinul, procedurile administrative existente în dreptul nostru nu îi permit să realizeze singur sau prin concursul altor persoane neautorizate un nou buletin chiar dacă acesta este identic în conținut cu cel original, singura soluție în acest caz fiind considerarea noului buletin drept unul contrafăcut care atrage incidența infracțiunii de fals material.

S-a arătat în doctrină⁶⁹ faptul că, prin contrafacere se înțelege reproducerea conținutului pe care îl are în mod normal un înscris adevărat, respectiv reproducerea semnăturii persoanei competente să emită respectivul act. Nu se are în vedere exclusiv o imitare a scrierii mai ales că, discutând de înscrisuri oficiale, redactarea lor “de mână” este aproape exclusă, ci sunt incluse în sfera textului de incriminare orice mijloace prin care se realizează un înscris ce prezintă aparența de veridicitate⁷⁰.

Astfel, **contrafacerea scrierii** se referă la plăsmuirea conținutului înscrisului, adică a manifestării de voință cuprinsă în acesta prin modalități precum imprimare, redactare, fotocopiere, etc. Această din urmă modalitate de comitere – fotocopiarea poate genera anumite discuții având în vedere faptul că a fotocopia un înscris nu reprezintă în mod esențial o modalitate de falsificare.

În acest sens, în practica judiciară a apărut următoarea situație⁷¹: inculpatul a realizat o fotocopie a permisului său de conducere prin imprimare pe o coală simplă de hârtie, decupată fără respectarea formei originale rotunjite a marginilor documentului și fără a prezenta elementele de siguranță specifice înscrisului autentic. În urma realizării unui control în trafic, autoritățile au intrat în posesia respectivei copii, constatând că nu cuprinde elementele actului original. Inculpatul a fost trimis în judecată pentru comiterea în concurs a infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale și uz de fals. Inculpatul a declarat că deține permis de conducere valabil (aspect necontestat în cauză) și că a realizat o fotocopie a acestuia pentru a putea oferi datele de pe acesta în cazul în care ar pierde înscrisul original, fiind plecat în afara țării.

Atât prima instanță cât și instanța de control judiciar au dispus achitarea inculpatului pentru cele două infracțiuni considerând că “*nu se poate reține că realizarea unei fotocopii unui înscris oficial (indiferent în ce scop) poate implica o activitate de falsificare a înscrisului oficial în condițiile în care înscrisul pretins a fi falsificat este identic cu înscrisul oficial autentic.*” De asemenea, instanța mai reține ca argument pentru soluția de achitare și faptul că “*este necesar ca înscrisul falsificat să aibă semnificație juridică, sau, cu alte cuvinte, în raport cu conținutul său, să poată genera consecințe juridice. [...] Simpla fotocopie a unui înscris oficial autentic (în condițiile în care nu s-a acționat asupra acesteia prin alterarea conținutului ei de o manieră aptă să creeze aparența unui înscris original) nu reprezintă un înscris apt să producă vreo consecință juridică.*”

Deși consider ca fiind corectă soluția achitării pentru neîntrunirea elementelor constitutive, fapta putând fi considerată, în opinia mea, cel mult o tentativă neidonee, motivarea instanței nu este într-un total exactă. Astfel cum am arătat mai sus, este posibilă reținerea infracțiunii de fals material prin contrafacere chiar și atunci când

⁶⁸ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 517.

⁶⁹ V. Dobrinoiu, I. Pascu, M. A. Hotca, ș.a., *Noul Cod penal comentat, Partea specială, Ediția a II-a, revăzută și adăugită*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 646.

⁷⁰ În același sens, S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 521.

⁷¹ C.A. Oradea, s. pen., dec. nr. 680/2019, disponibilă pe sintact.ro.

înscrisul rezultat în urma falsificării este identic din perspectiva conținutului cu înscrisul original, aplicarea teoriei intelectuale nefiind absolută și cunoscând anumite limitări. Astfel, chiar și atunci când manifestarea de voință cuprinsă în înscrisul obținut prin fotocopiare are corespondent în realitatea materială, formalismul și procedurile administrative care sunt considerate o limită a aplicării teoriei intelectuale în sfera actelor publice nu permit înlăturarea tipicității în toate situațiile.

Contrafacerea subscrierii reprezintă o modalitate alternativă de comitere a faptei și vizează falsificarea semnăturii cuprinsă în înscris. Contrafacerea se poate realiza fie prin aplicarea în sens de imitare a semnăturii autorului aparent, adică a persoanei competente să emită actul, fie chiar prin utilizarea propriei semnături. De principiu este irelevant pe care dintre cele două metode de contrafacere a semnăturii o alege autorul, atât timp cât cea aleasă nu presupune o însușire a manifestării de voință conținută în înscris.

Astfel, în măsura în care autorul folosește propria semnătură, trebuie analizat dacă, ceea ce acesta urmărea era să o atribuie unei alte persoane, competentă să emită înscrisul sau dorea asumarea conținutului actului. Această ultimă ipoteză se delimitează de falsul material prin contrafacerea subscrierii și pune în discuție o altă infracțiune și anume cea de uzurpare a funcției.

Art. 300 C.pen. sancționează fapta funcționarului public care, în timpul serviciului, îndeplinește un act ce nu intră în atribuțiile sale, dacă fapta a cauzat una dintre urmările prevăzute de art. 297⁷². Din conținutul textului de incriminare rezultă posibilitatea existenței unei (aparente) suprapunerii între uzurparea funcției respectiv infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale în varianta agravată, prevăzută de alin. (3) al art. 320 C.pen. în măsura în care un funcționar public ar falsifica un înscris cu privire la care îi lipsește competența de a-l emite. Delimitarea dintre cele două conduite se realizează prin raportare identitatea autorului aparent. Astfel, dacă autorul real – funcționarul public care întocmește înscrisul, fie contraface semnătura unei alte persoane, fie se folosește de propria semnătură dar cu intenția de a o atribui unei alte persoane împreună cu manifestarea de voință cuprinsă în înscris, vom fi doar în prezența infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale comisă de un funcționar public, pentru întrunirea elementelor constitutive ale infracțiunii de uzurpare a funcției fiind necesară asumarea înscrisului.

2.2 Alterarea în orice mod a înscrisului

Această modalitate de comitere presupune intervenția autorului faptei asupra unui înscris preexistent, pe care îl modifică în conținutul său. Variantele de comitere a faptei sunt diverse, spre exemplu ștersături, adăugiri, aducerea în stare de ilizibilitate a unor părți din înscris⁷³, fiind esențial ca modificarea astfel realizată să fie aptă, la fel ca în cazul contrafacerii, să producă consecințe juridice.

Deși orice modificare realizată în conținutul unui înscris reprezintă o alterare, nu orice alterare are relevanță din perspectiva infracțiunii de fals material. Astfel, prin aplicarea teoriei intelectuale, se constată faptul că alterarea în sensul legii penale presupune o inegalitate între manifestările de voință – a emitentului de la momentul întocmirii înscrisului, respectiv cea rezultată în urma alterării⁷⁴.

Referitor la cerința producerii de consecințe juridice, îndeplinirea acesteia se analizează în concret prin comparația efectelor pe care le producea înscrisul anterior alterării, respectiv cele apte să se producă ulterior, fiind necesar ca între acestea să nu existe identitate. O asemenea interpretare este necesară pentru a stabili dacă suntem sau nu în prezența unei alterări relevante din punct de vedere penal deoarece premisa acestei modalități de comitere este pre existența unui înscris oficial apt să producă anumite efecte juridice. Această idee nu presupune însă ca înscrisul alterat să fie în mod imperativ unul veridic. Astfel, în măsura

⁷² Este vorba de cauzarea unei pagube ori a unei vătămări a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice.

⁷³ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 427.

⁷⁴ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 517.

în care autorul, funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu, falsifică intelectual un înscris cu prilejul întocmirii, iar ulterior acestui moment intervine din nou asupra înscrisului, alterându-l în orice mod, în acest din urmă caz fapta de fals material în înscrisuri oficiale va fi tipică și se va reține, de principiu, în concurs cu falsul intelectual comis anterior.

Această problematică a falsificărilor succesive a generat dezbateri în doctrină, mai ales în cazul în care în acest “circuit” intervin mai multe persoane. Mai întâi însă, prezintă importanță și situația în care aceeași persoană falsifică succesiv un înscris. Poate fi vorba în acest caz fie de un înscris inițial veridic pe care autorul îl alterează de mai multe ori, fie de un înscris contrafăcut (de aceeași sau chiar de altă persoană) și alterat ulterior succesiv.

Într-o primă ipoteză avem situația în care autorul alterează succesiv un înscris veridic. Spre exemplu, în foaia matricolă modifică nota aferentă unei materii din 6 în 7, iar ulterior, alterează din nou înscrisul, mărin și mai mult nota. Raportat la prima modificare, este evident că la acel moment putem reține deja o infracțiune de fals material. Se pune întrebarea dacă, raportat la alterarea ulterioară urmează să se rețină o nouă infracțiune de fals material în concurs cu prima, respectiv o infracțiune continuată dacă sunt îndeplinite condițiile acestei forme a unității legale, ori, din contră, această a doua intervenție asupra înscrisului nu mai are relevanță penală. Ambele variante au fost susținute de doctrină⁷⁵, punctul de divergență fiind reprezentat de modul în care este perceput înscrisul ulterior primei falsificări.

Consider că, dacă ulterior primei alterări, înscrisul este utilizat, producând prin ipoteză anumite consecințe juridice, cea de-a doua intervenție asupra acestuia va constitui un nou fals în sensul legii penale. Aceasta datorită faptului că, în urma celei de-a doua intervenții asupra înscrisului, acesta va produce în mod obligatoriu alte consecințe juridice față de cele care s-au produs consecutiv primei alterări. Dacă cea de-a doua acțiune a autorului nu determină producerea altor consecințe juridice, ca urmare a aplicării teoriei intelectuale, ea nu va fi o alterare cu relevanță penală, lipsind astfel chiar acțiunea tipică. Or, dacă se are în vedere singura ipoteză relevantă și anume producerea altor consecințe juridice, consider că reținerea unei noi infracțiuni de fals material (sau a unei noi acțiuni relevante juridic care va intra în structura unei infracțiuni continuate) este soluția corectă.

Într-adevăr, autenticitatea înscrisului ca valoare socială protejată este “încorporată” în anumite caracteristici ale acestuia și determină credința terților în autenticitatea lui. Or, așa privind lucrurile, consider că valoarea socială protejată este lezată din nou prin cea de-a doua alterare, forma anterioară a înscrisului, odată intrată în circuitul juridic devenind, față de terți, un înscris ce se bucură de autenticitate.

Dacă între alterările succesive înscrisul nu este utilizat, ele fiind realizate “în intimitatea autorului”⁷⁶, discuția devine una în principal pur teoretică având în vedere că astfel de fapte cu greu vor putea fi descoperite sau probate. Se consideră așadar că, într-o astfel de ipoteză, va dobândi relevanță penală doar ultimul act material de alterare, fiind reținută o singură infracțiune de fals material în formă simplă⁷⁷.

Într-o altă ipoteză, dacă autorul contraface un înscris pe care îl și alterează ulterior, cele două conduite au, fiecare în parte relevanță penală. Consider că se va putea reține o singură infracțiune, în formă continuată, în cazul realizării ambelor modalități normative de comitere a faptei, fiind în prezența unei infracțiuni cu conținut alternativ. Cu toate acestea, rămâne aplicabilă observația realizată anterior și anume faptul că interesează exclusiv situația în care prin alterare înscrisul e apt să producă alte consecințe juridice decât cele anterioare, doar așa fiind în discuție o acțiune relevantă din punct de vedere juridic.

⁷⁵ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 522 – consideră preferabilă prima variantă expusă în timp ce C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 359 sunt adepții celei de-a doua.

⁷⁶ S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 522.

⁷⁷ Ibidem.

Se pune însă întrebarea ce se întâmplă dacă un terț alterează un înscris falsificat anterior de către o altă persoană. În doctrină s-a susținut uneori că fapta terțului va fi tipică în aceleași condiții ca și în cazul falsificărilor succesive realizate de aceeași persoană⁷⁸, respectiv în funcție de pătrunderea înscrisului în circuitul juridic. S-a susținut însă și opinia conform căreia fapta terțului într-o astfel de situație e una putativă, fiind astfel lipsită de relevanță penală⁷⁹.

Această din urmă opinie este discutabilă, referirea la noțiunea de faptă putativă putând genera anumite confuzii. Astfel, fapta putativă nu este prevăzută ca atare în legislația noastră, iar doctrina nu a ajuns la un consens cu privire la semnificația acestei noțiuni. S-a susținut că prin faptă putativă se înțelege fie ipoteza inexistenței obiectului material fie cea a lipsei caracterului infrațional al faptei, el existând doar în mintea autorului⁸⁰.

Conform unei alte opinii, suntem în prezența unei fapte putative atunci când autorul s-a aflat într-o eroare inversă de drept⁸¹, adică a considerat, în mod eronat, că fapta comisă de el are caracter infrațional, în realitate tipicitatea acesteia lipsind în mod obiectiv. Exemplificând, comite o faptă putativă de favorizare a făptuitorului persoana care ajută un terț crezând că acesta a comis o faptă prevăzută de legea penală când, în realitate, ceea ce comisesse era doar o contravenție. Urmând această din urmă definiție a caracterului putativ, într-adevăr consecvența autorilor care susțin că nici falsificările succesive comise de aceeași persoană nu intră sub incidența legii penale îi determină să afirme caracterul putativ al falsificării succesive comise de un terț. Admițând acest mod de abordare, rezultatele la care s-ar ajunge ar părea inechitabile. Astfel, să presupunem că un terț dorește să falsifice un înscris prin alterare, cunoscând că respectivul înscris a fost falsificat anterior de către o altă persoană. În acest caz, eroarea este exclusă, însă având în vedere premisa de la care am pornit, tipicitatea faptei fiind exclusă în mod obiectiv, autorul nu va răspunde penal nici în lipsa erorii.

Or, consider discutabilă nesancționarea terțului care, ajuns în posesia unui înscris deja falsificat, îl alterează, modificarea realizată în conținutul înscrisului generând, prin ipoteză, alte consecințe juridice decât falsificarea inițială. Din contră, fapta acestuia lezează valoarea socială protejată și prezintă un grad de pericol social cel puțin la fel de ridicat ca fapta persoanei care a realizat falsificarea inițială.

3. Falsificarea materială și falsificarea intelectuală

În dreptul comparat, distincția dintre cele două tipuri de falsificare a generat ample dezbateri doctrinare, fiind elaborate diverse criterii de delimitare. Primii care au încercat să realizeze această delimitare au fost francezii, C.pen. francez din 1810 fiind primul care a consacrat-o în dreptul pozitiv. Astfel, doctrina franceză⁸² a utilizat inițial criteriul vizibilității falsului, considerând că falsificarea materială presupune o modificare a înscrisului ce poate fi percepută cu ochiul liber, în timp ce falsificarea intelectuală vizează modificarea conținutului documentului, modificare ce nu poate fi observată prin simpla analiză a materialității înscrisului. Această modalitate inițială de delimitare a fost criticată⁸³, fiind evident faptul că se pot identifica numeroase exemple de fals material în care falsificarea să nu fie vizibilă, cum ar fi plăsmuirea în totalitate a unui înscris. Ulterior, au fost elaborate alte criterii de distincție în special în doctrina italiană, având în vedere consacrarea distincției în dreptul pozitiv și în acest stat.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, pp. 359-360.

⁸⁰ F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, vol. I, p. 487.

⁸¹ Idem, p. 488.

⁸² H. Donnedieu de Vabres, *Essai sur la notion de préjudice dans la théorie générale du faux documentaire*, Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1943, p. 101 *apud* C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 237.

⁸³ C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 238.

Astfel, s-a considerat că discutăm despre o falsificare materială când se intervine asupra înscrisului în materialitatea lui, în timp ce falsificarea intelectuală vizează modificarea conținutului sau substanței înscrisului în sensul inserării unor împrejurări neadevărate⁸⁴.

Această teorie a devenit majoritară în dreptul italian însă a fost ulterior dezvoltată, considerându-se că în cazul falsificării materiale este afectată autenticitatea documentului, iar în cazul falsificării intelectuale, veridicitatea acestuia. De asemenea, s-a arătat faptul că autenticitatea înscrisului presupune identitatea între autorul aparent și cel real, respectiv faptul că nu s-a intervenit asupra lui ulterior emiterii. Implicit, falsificarea materială afectează autenticitatea înscrisului fie prin lipsa de identitate între autorul aparent și cel real – contrafacerea, fie prin intervențiile ulterioare asupra acestuia – alterarea. Pe de altă parte, în cazul falsificării intelectuale, înscrisul este autentic – provine chiar de la autorul aparent, însă nu este veridic deoarece cuprinde în conținutul său aspecte neadevărate.

Interpretarea noțiunilor de falsificare materială respectiv intelectuală este, și în dreptul nostru, departe de a fi unanimă. Doctrina a recurs la diverse criterii de distincție între cele două, având în vedere fie teoriile respectiv modalitatea aleasă de a determina înțelesul noțiunii de fals în dreptul penal, fie pornind de actele de executare specifice infracțiunilor de fals material, respectiv intelectual.

Astfel, prin aplicarea teoriei intelectuale s-a arătat că distincția dintre cele două modalități de falsificare rezidă în elementul asupra căruia planează caracterul nereal⁸⁵. Așadar, în cazul falsului intelectual, neconformitatea cu realitatea vizează exclusiv conținutul înscrisului, “minciunile” cuprinse în acesta, actul nefiind viciat din alte perspective. Pe de altă parte, pentru a fi în prezența falsului material, esențial nu este faptul că înscrisul cuprinde aspecte neconforme cu realitatea – deși nu este exclus ca acestea să existe, ci faptul că autorul atribuie o manifestare de voință proprie unei alte persoane – cazul contrafacerii, respectiv că modifică în mod fraudulos o manifestare de voință preexistentă – cazul alterării. Rezultă astfel că vom discuta despre un înscris falsificat material și în ipoteza în care cuprinsul înscrisului este veridic, dar, fiind întocmit de o persoană necompetentă, este atribuit unei alte persoane prin intermediul contrafacerii.

Referitor la distincția dintre cele două modalități de falsificare incriminate în dreptul nostru, s-a propus și un alt criteriu. Astfel, s-a arătat că în cazul falsificării materiale este vorba de o falsificare a înscrisului în sens de *instrumentum*, în timp ce, în cazul falsului intelectual, falsificarea vizează substanța înscrisului, adică *negotium*⁸⁶. Această abordare este similară celei prezentate mai sus și apărută în doctrina italiană, având la bază elementul asupra căruia planează caracterul nereal – materialitatea înscrisului, respectiv substanța acestuia. Doctrina străină însă, așa cum am arătat, a dezvoltat această teorie, renunțând să acorde falsului material exclusiv o dimensiune materială.

Cu privire la această delimitare consider că dacă, într-adevăr, în cazul falsului intelectual discutăm întotdeauna doar de o falsificare a conținutului actului înțeles ca *negotium*, în cazul falsului material nu suntem de fiecare dată în prezența exclusiv a unei falsificări a înscrisului în sens de *instrumentum*. Raportându-ne la modalitățile normative de comitere a falsului material, dacă în cazul alterării s-ar putea accepta faptul că presupune întotdeauna falsificarea înscrisului în sens de *instrumentum*⁸⁷, cu privire la contrafacere consider că o astfel de afirmație ar putea fi foarte ușor combătută.

⁸⁴ G. Santaniello, *Manuale di Diritto penale, terza edizione riveduta e aggiornata*, Editura Giuffrè, Milano, 1967, pp. 448-449, *apud* C. Villacampa Estiarte, *op. cit.*, p. 238.

⁸⁵ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 519.

⁸⁶ C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei *op. cit.*, p. 358.

⁸⁷ Chiar și această observație o consider discutabilă deoarece, deși alterarea presupune întotdeauna intervenția asupra unui înscris în sens de *instrumentum* preexistent, modificarea va viza invariabil și conținutul actului înțeles ca manifestare de voință, simpla alterare a înscrisului fără afectarea manifestării de voință nefiind relevantă penal din moment ce nu ar avea ce efecte juridice să producă.

Astfel, spre exemplu, dacă X își falsifică prin contrafacere diploma de licență pe care a obținut-o anterior, finalizând în mod real studiile, dar pe care a pierdut-o, se poate admite că falsificarea vizează exclusiv înscrisul în sens de *instrumentum* din moment ce conținutul actului (atestarea finalizării studiilor) este real, preexistând o manifestare de voință în acest sens din partea autorului aparent. Însă, pe de altă parte, dacă X falsifică aceeași diplomă de licență, dar fără ca în realitate să fi absolvit anterior facultatea, consider că ceea ce se falsifică este atât manifestarea de voință a autorului aparent (la care autorii citați fac referire sub denumirea de *negotium*), cât și înscrisul în sens material (*instrumentum*). Astfel, chiar dacă și în acest din urmă caz apreciez că se va reține exclusiv infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale, nu se poate ignora faptul că ceea ce se falsifică nu este doar înscrisul în materialitatea lui ci și manifestarea de voință.

De asemenea, într-o altă opinie⁸⁸, s-a apreciat că principala deosebire dintre infracțiunea de fals material și cea de fals intelectual constă în modalitățile normative de comitere a acestora. Suplimentar, aceiași autori mai indică drept deosebire și faptul că în cazul falsului material acțiunea tipică se realizează cu privire la un înscris oficial adevărat existent, în timp ce, în ipoteza falsului intelectual, acțiunea este realizată cu prilejul întocmirii înscrisului.

Deosebirile indicate de autorii citați nu sunt de esența distincției dintre cele două modalități de falsificare. Ele pot fi, într-adevăr, identificate de la caz la caz, însă nu constituie, ca regulă și privite în abstract, o delimitare între cele două infracțiuni. Referitor la prima dintre deosebirile indicate și anume modalitățile de comitere, acestea se exclud doar în aparență și doar în anumite cazuri. Astfel, între contrafacerea scrierii specifică falsului material respectiv atestarea unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului ca act de executare al falsului intelectual, nu se pot identifica diferențe esențiale și de aplicabilitate generală, în ambele cazuri putând fiind în prezența consemnării unor aspecte nereale.

Diferența esențială este generată de un alt aspect și anume de faptul că în cazul contrafacerii “minciuna” este atribuită de autorul infracțiunii unei alte persoane, competentă să emită înscrisul (aspect care îi lipsește autorului real), în timp ce, în cazul falsificării intelectuale, autorul își asumă aspectele nereale pe care le-a inserat în înscris din moment ce competența de a-l emite îi aparține.

Referitor la cea de-a doua deosebire indicată de autorii citați, nici aceasta nu poate fi considerată ca fiind de esența distincției. Astfel, este adevărat că în cazul falsificării materiale prin alterare fapta implică un înscris “adevărat existent”⁸⁹, în timp ce, în cazul falsificării intelectuale este exclusă comiterea faptei asupra unui înscris preexistent. Cu toate acestea, dacă ne raportăm la comiterea faptei prin contrafacere, este acceptat⁹⁰ faptul că sunt întrunite elementele constitutive chiar și atunci când autorul plăsmuiește în totalitate un înscris fals.

Rezultă așadar faptul că distincția esențială dintre cele două forme de falsificare constă în faptul că infracțiunea de fals material are în vedere cazurile în care este afectată autenticitatea înscrisului – fie prin lipsa identității între autorul aparent și cel real, fie prin alterarea manifestării originare de voință. Pe de altă parte însă, falsul intelectual are în vedere tocmai situația opusă – autorul falsului este chiar funcționarul public competent să emită respectivul înscris, deci autorul aparent și cel real coincid, însă înscrisul este viciat din perspectiva veridicității.

Deși din punct de vedere teoretic pare că între cele două forme de falsificare – materială respectiv intelectuală există o distincție clară, ele fiind de principiu incompatibile, în practica judiciară au apărut situații

⁸⁸ G. Antoniu, T. Toader (coord.), *op. cit.*, p. 507.

⁸⁹ Ibidem. Consider că nici măcar în cazul falsificării materiale prin alterare nu se impune preexistența unui înscris “adevărat” ci doar a unui înscris, deoarece, așa cum am văzut – *supra* capitolul V. 2.2, s-ar putea constata tipicitatea faptei de fals material, în anumite situații, chiar și atunci când ceea ce se alterează este un înscris fals.

⁹⁰ Trib. Suprem, Dec. nr. 1/1970, în C. D. 1970, p. 42.

care au generat unele discuții referitoare la modalitatea corectă de încadrare juridică. Astfel, într-o cauză⁹¹ inculpatul, ofițer de poliție judiciară, a întocmit în numele Inspectoratului de Poliție al județului Bihor, adeverințe de salariu prin care a atestat date nereale referitoare la veniturile realizate de acesta în intervalul mai-iulie 2008. Inculpatul a fost trimis în judecată pentru comiterea infracțiunii de fals intelectual.

Instanța de fond a dispus însă schimbarea încadrării juridice în infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale (schimbare de încadrare menținută de instanța de apel), reținând, în esență, faptul că *“Față de modalitatea în care inculpatul I.C.C. a comis infracțiunea de falsificare a adeverințelor de salariu, văzând că a atestat împrejurări necorespunzătoare adevărului cu prilejul întocmirii înscrisurilor, deși nu avea ca atribuție de serviciu întocmirea unor astfel de înscrisuri oficiale și a semnat în fals în locul persoanei îndrituite să elibereze astfel de adeverințe, după care le-a folosit, depunându-le la bancă pentru a obține creditul. [...] S-a constatat că nu subzistă infracțiunea de fals intelectual, prevăzută de art. 289 C.pen., ci infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale, prevăzută de art. 288 C.pen.”*

Rezultă așadar, că, atât timp cât autorul nu își asumă înscrisul, neavând competența de a-l emite ci, din contră, contraface semnătura persoanei competente în acest sens, se va reține o singură infracțiune de fals material prin care se va valorifica atât contrafacerea scrierii, cât și contrafacerea semnăturii.

Problema se pune însă în mod diferit dacă modificăm anumite aspecte din starea de fapt prezentată. Astfel, este discutabil care va fi încadrarea finală în cazul unui polițist rutier care, cu ocazia întocmirii unui proces-verbal de constatare și sancționare contravențională inserează împrejurări nereale, spre exemplu o viteză mai mare decât cea cu care contravenientul circula în mod real, și, de asemenea, contraface semnătura matorului asistent. Cu privire la prima conduită, aceasta poate fi calificată ca și fals intelectual fără prea mari dezbateri.

Referitor la semnarea înscrisului în locul martorului asistent, încadrarea juridică nu mai este la fel de ușor de delimitat, doctrina fiind împărțită. S-a considerat uneori că și acest din urmă act material va intra în componența infracțiunii de fals intelectual, contribuind la desăvârșirea acestuia. În schimb, s-a susținut și soluția unui concurs între fals intelectual respectiv fals material în înscrisuri oficiale, considerându-se că alterarea semnăturii martorului asistent este o alterare a înscrisului în materialitatea lui, iar nu doar a împrejurărilor pe care le constată⁹². În fine, unii autori susțin că într-o astfel de situație, ceea ce a început ca o falsificare intelectuală prin inserarea împrejurărilor nereale va deveni o falsificare materială prin contrafacerea semnăturii, urmând a se reține exclusiv această din urmă infracțiune⁹³.

Prima dintre soluții și anume considerarea că inclusiv falsificarea semnăturii martorului intră în componența falsului intelectual, contribuind la finalizarea acestuia, nu consider că poate fi acceptată având în vedere că acest act material este în esență o contrafacere a subscrierii, autorul atribuind propria manifestare de voință (reprezentată în acest caz concret de confirmarea considerentelor care explică lipsa semnăturii contravenientului) unei alte persoane – martorul asistent. Rezultă așadar că raportat la acest din urmă act de executare discutăm despre o falsificare materială.

Soluția concursului, deși, așa cum am arătat, este susținută de unii autori, consider că este discutabilă. Astfel, fiind vorba de două infracțiuni ce sancționează conduite de falsificare a înscrisurilor, valoarea socială lezată este unică și anume încrederea publică în autenticitatea și veridicitatea înscrisurilor. Mai mult decât atât, ambele conduite sunt comise asupra aceluiași înscris care, odată finalizat, va fi un înscris fals în ansamblul lui, dar care va leza o singură dată valoarea socială protejată, reținerea concursului generând un semn de întrebare

⁹¹ ICCJ, s. pen., dec. pen. nr. 343/2014, disponibilă pe scj.ro.

⁹² G. Antoniu, C. Bulai, *Practică Judiciară Penală, vol. III, Partea specială*, Ed. Academiei Române, București, 1992, p.250. Soluția concursului a fost adoptată fără explicații suplimentare și de doctrina recentă – G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole, ediția 2*, Ed. C. H. Beck, București, 2016, p. 1075.

⁹³ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, pp. 531-532.

cu privire la respectarea principiului *non bis in idem*.

Astfel, reținerea doar a infracțiunii de fals material pare că este soluția cea mai corectă. Într-adevăr, consumarea infracțiunii ar avea loc la momentul finalizării acestuia, adică la momentul aplicării semnăturii, la acel moment proiectul de act devenind un veritabil înscris în sensul legii penale. Or, la acel moment nu se poate afirma faptul că singurul viciu al actului este reprezentat de împrejurările neconforme cu realitatea inserate în cuprinsul lui, condiție care, astfel cum am arătat, ar trebui îndeplinită pentru a putea reține falsul intelectual. De altfel, faptul că înscrisul cuprinde și aspecte mincinoase nu implică automat necesitatea reținerii unui fals intelectual, având în vedere că și în cazul falsificării materiale acest lucru este posibil.

De asemenea, într-o astfel de situație falsul material se va reține în forma agravată – fapta fiind comisă de un funcționar public. Rezultă așadar că nu ar rămâne nesancționată nici greșita îndeplinire a atribuțiilor de serviciu chiar în lipsa reținerii infracțiunii de fals intelectual. Din acest unghi rezultă și mai evident faptul că reținerea concursului ar fi nejustificată din moment ce nu se poate identifica niciun element suplimentar care să rămână nesancționat și care să impună reținerea și a infracțiunii de fals intelectual. Cu toate acestea, în practica judiciară s-a reținut un concurs de infracțiuni între fals intelectual și fals material în înscrisuri oficiale în forma de bază în sarcina inculpatului, funcționar public, care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, a întocmit o adeverință de salariu omițând inserarea anumitor categorii de venituri, adeverință pe care a și contrafăcut semnătura directorului instituției⁹⁴.

Tot cu referire la delimitarea falsului material de cel intelectual, o ipoteză particulară generează anumite dezbateri. Astfel, se pune întrebarea care va fi infracțiunea ce se va reține în sarcina funcționarului public care, în exercițiul atribuțiilor de serviciu, falsifică un înscris prin inserarea unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului în ipoteza în care nu există în realitate contextul care să impună emiterea unui astfel de înscris. Spre exemplu, ar fi în discuție fapta comisă de un grefier care falsifică încheierea de ședință a unei ședințe de judecată ce nu a avut în realitate loc.

Doctrina nu este unanimă referitor la această ipoteză, existând abordări diferite care generează concluzii diferite cu privire la infracțiunea ce ar trebui reținută într-o astfel de cauză. Opinia aparent majoritară⁹⁵ consideră un astfel de context care impune emiterea înscrisului drept situația premisă necesară a infracțiunii de fals intelectual, fiind exclusă constatarea întrunirii elementelor constitutive ale acestei infracțiuni în lipsa ei. Așadar, autorii care împărtășesc această opinie consideră că, în situația în care atestarea nereală din cuprinsul înscrisului vizează și situația premisă, atunci nu suntem în prezența unui înscris întocmit ci a unui plâsmuit în întregul său, reținându-se, în consecință, o infracțiune de fals material⁹⁶.

Așa cum menționam, a fost exprimată în doctrină și opinia contrară, în sensul reținerii într-o ipoteză precum cea de mai sus, a infracțiunii de fals intelectual, chiar dacă lipsește acea situație premisă, respectiv se falsifică inclusiv mențiunea privind contextul ce face necesară emiterea înscrisului⁹⁷. Argumentele prezentate în susținerea acestui punct de vedere sunt, în esență, faptul că am fi în prezența unui fals intelectual „total”, în sensul că atestarea unor aspecte nereale vizează inclusiv susținerea referitoare la existența situației premisă.

De asemenea, autorii citați consideră necesară reținerea falsului intelectual într-o ipoteză de acest gen și datorită faptului că, în caz contrar, fapta nu ar intra sub incidența legii penale. Se arată așadar, că o faptă de fals material nu ar fi tipică în acest caz deoarece nu putem identifica niciuna dintre modalitățile alternative de comitere – nu există contrafacere din moment ce există identitate între autorul aparent și cel real, actul fiind asumat de către cel care îl întocmește și, respectiv, nu există nici alterare deoarece nu preexistă un înscris

⁹⁴ C.A. Cluj, s. pen., dec. nr. 423/2017, disponibilă pe sintact.ro.

⁹⁵ C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 366; V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 435.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 529.

oficial asupra căruia autorul să poată interveni.

Cele două abordări distincte sunt generate, în principal, de lipsa de consens cu privire la modalitatea de delimitare între falsul material – în special comiterea faptei prin contrafacere, respectiv falsul intelectual.

Această problemă a fost abordată în mod explicit și de către practica judiciară străină. Astfel, în dreptul italian, pare că jurisprudența se raliază primei opinii prezentate, apreciind că se impune reținerea unei infracțiuni de fals material când se atestă în mod nereal inclusiv existența situației premisă⁹⁸.

În susținerea acestei abordări se face trimitere la lucrările pregătitoare ce vizau elaborarea C.pen. italian, unde, pentru distincția dintre falsificarea materială și cea intelectuală se face trimitere la exemplul președintelui Consiliului de administrație al unei societăți care întocmește procesul-verbal al unei ședințe a acestui Consiliu care în realitate nu a avut loc⁹⁹. Astfel, se arată faptul că suntem în prezența contrafacerii nu doar atunci când nu există identitate între autorul aparent și cel real, ci și atunci când se creează aparența preexistenței unei stări de fapt care să confere legitimitate emiterii înscrisului. Concluzia la care se ajunge, așadar, este că într-o astfel de ipoteză se impune reținerea unei fapte de fals material tocmai datorită lipsei situației premisă.

Cu toate acestea, consider preferabilă reținerea într-o astfel de situație a infracțiunii de fals intelectual în detrimentul celei de fals material. Argumentul principal pentru împărțirea unei astfel de soluții este reprezentat de necesitatea menținerii unei delimitări clare între falsificarea materială și cea intelectuală. Astfel cum am arătat mai sus, distincția dintre cele două forme¹⁰⁰ este cel mai clar realizată prin raportare la identitatea care există sau nu între autorul aparent și cel real, respectiv (in)existența competenței de a întocmi înscrisul.

A considera ca fiind fals material cel realizat cu prilejul întocmirii înscrisului de către funcționarul public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu contrazice această regulă de delimitare și face dificilă identificarea unui alt criteriu de distincție. De asemenea, analizând textul legal prin care este incriminat falsul intelectual, se observă că singura condiție impusă de legiuitor este ca falsificarea să se realizeze cu prilejul întocmirii înscrisului. Or, o astfel de exprimare consider că vizează mai degrabă un reper temporal, înlăturând posibilitatea reținerii faptei de fals intelectual în situația în care se intervine prin alterare ulterior finalizării înscrisului, chiar și de către funcționarul public care l-a emis (și care este competent în acest sens).

Mai mult decât atât, tot din analiza textului legal rezultă că acesta incriminează ca fiind fals intelectual atestarea *“unor fapte sau împrejurări nereale”*. Or, care ar fi diferența între împrejurarea care face necesară emiterea înscrisului și care este atestată în mod nereal și orice alte împrejurări cu privire la care autorul “minte” în cuprinsul înscrisului? Nu consider că se poate identifica o deosebire esențială care să justifice schimbarea încadrării juridice într-o astfel de situație.

Practica judiciară însă pare că preferă soluția opusă și anume reținerea falsului material în înscrisuri oficiale. Astfel, într-o speță¹⁰¹, fără a se face însă vreo referire expresă la discuțiile ce vizează situația premisă, s-a reținut infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale comisă de un funcționar public în sarcina inculpatei ce avea funcția de șef birou urbanism și amenajări teritoriale din cadrul Primăriei care a falsificat un certificat de urbanism prin antedatate și atribuirea unor elemente ce aparțineau altui certificat corect emis.

⁹⁸ Curtea de Casație Italiană, Secțiunile Unite, Hotărârea nr. 35818 din 08 august 2019, par. 5.1, disponibilă la adresa <https://www.neldiritto.it/sezioni/penale/17361/la-copia-di-un-atto-inesistente-non-integra-il-reato-di-falsita-materiale.html?sezione=penale&key=falso>.

⁹⁹ Din perspectiva dreptului nostru, un astfel de proces-verbal este un înscris sub semnătură privată, astfel că, având în vedere incriminarea prin același text legal, respectiv sancționarea identică a falsului intelectual și a celui material în acest tip de acte, delimitarea nu prezintă o relevanță practică deosebită. Cu toate acestea, discuțiile pot fi purtate în aceeași manieră în contextul falsului în înscrisuri oficiale, unde distincția este, în mod evident, mult mai relevantă.

¹⁰⁰ Distincția vizează, în principal, falsul material prin contrafacere, respectiv falsul intelectual, cu privire la cele două ipoteze fiind posibilă apariția unor situații dificil de delimitat.

¹⁰¹ C.A. București, s. a II-a pen., dec. nr. 453/2019, disponibilă pe sintact.ro.

În cauză, contextul ce impunea emiterea înscrisului lipsea, neexistând o solicitare formulată în mod legal care să impună întocmirea de către funcționar a certificatului de urbanism. Astfel, inculpata a redactat pe calculatorul pe care îl folosește în mod curent la serviciu un certificat de urbanism pe care l-a antedat, apoi l-a tipărit, l-a semnat și l-a remis beneficiarului în vederea obținerii semnăturilor ulterioare (arhitect șef, secretar primărie și primar).

Referitor la această stare de fapt, instanța a reținut faptul că *„În drept s-a constatat că fapta inculpatei, șef birou urbanism în cadrul Primăriei [...] a falsificat certificatul de urbanism nr. 1287 tehnoredactându-l, semnându-l și antedatându-l, ceea ce a permis un regim de înălțime favorabil, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale prev. de art. 320 alin. 2 C.pen.”*. De asemenea, instanța mai reține faptul că *“Elementul material în cazul celor două infracțiuni de fals material în înscrisuri oficiale prev. de art. 320 alin. 2 aferent contrafacerii certificatelor de urbanism 1287 și 1337 s-a realizat prin plăsmuirea unor noi certificate.”*

Consider discutabilă încadrarea juridică stabilită de instanța de fond, încadrare menținută, de altfel, și în apel. Într-adevăr, inculpata a tehnoredactat certificatele de urbanism pe care le-a semnat și, implicit, și-a asumat conținutul lor, în virtutea funcției de șef birou urbanism din cadrul Primăriei, având ca atribuție de serviciu redactarea acestora, certificate care au fost ulterior semnate și de ceilalți funcționari care participă la procedura întocmirii certificatelor de urbanism, conform legii. Înscrisurile îndeplineau astfel toate cerințele legale, fiind semnate de persoanele cu atribuții în acest sens, singurul lor viciu fiind reprezentant de împrejurările neconforme cu realitatea menționate în cuprinsul lor – în principal o dată anterioară care, automat, genera un alt regim juridic pentru imobilele cu privire la care au fost emise. În consecință, consider că încadrarea juridică corectă este cea de fals intelectual, iar nu falsul material comis de un funcționar public, nefiind în prezența unor înscrisuri contrafăcute.

Încadrarea juridică realizată de instanță este discutabilă și raportat la faptul că, ulterior falsificării celor două certificate de urbanism, aceeași inculpată întocmește pe baza lor două autorizații de construire. Cu privire la aceste din urmă înscrisuri, instanța reține faptul că *“fapta inculpatei, șef birou urbanism în cadrul Primăriei [...], care la 26 octombrie 2016 a emis autorizația de construire 916 în baza certificatului de urbanism falsificat nr. 1337, cunoscând caracterul falsificat al acestuia din urmă întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni de fals intelectual prev. de art. 321 alin. 1 C .pen. [...] Elementul material în cazul celor două infracțiuni de fals intelectual prev. de art. 321 alin. (1) C.pen. - emiterea autorizațiilor de construire nr. 377 și 916 a constat în o falsificare prin atestarea (respectiv înscrierea, adevărarea, confirmarea) unor fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului (respectiv existența a două certificate de urbanism valabile), cu ocazia întocmirii de către funcționarul competent a înscrisului oficial.”*

Consider ca fiind nejustificată diferența realizată de instanță, încadrarea juridică trebuind să fie aceeași atât în cazul falsificării certificatelor de urbanism, cât și în cazul falsificării autorizațiilor de construire¹⁰². Într-adevăr, în ambele cazuri suntem în prezența unor înscrisuri falsificate de funcționarul public competent cu prilejul întocmirii lor prin atestarea unor împrejurări neconforme cu realitatea, elemente specifice infracțiunii de fals intelectual.

4. Aptitudinea înscrisului de a produce consecințe juridice

4.1 Aspecte generale

Cerința esențială și specifică infracțiunii de fals material în înscrisuri oficiale este reprezentată de necesitatea ca înscrisul obținut prin modalitatea de falsificare aleasă de autor să fie apt să producă efecte juridice. Condiția este specifică infracțiunii prevăzute de art. 320 C.pen. deoarece în cazul falsului intelectual

¹⁰² Acțiunea de falsificare a certificatului de urbanism respectiv cea de falsificare a autorizației aferente s-ar fi putut reține sub forma unei singure infracțiuni în formă continuată.

legea nu o prevede, fiind prezumată această aptitudine din moment ce actul este emis de funcționarul competent în acest sens, iar în cazul falsului în înscrisuri sub semnătură privată simpla aptitudine de a produce consecințe juridice nu este suficientă pentru consumarea faptei, fiind necesară în acest sens și folosirea sau încredințarea înscrisului spre folosire. În cazul falsului material însă, utilizarea ulterioară a înscrisului va constitui infracțiunea distinctă de uz de fals care se va reține în concurs.

Astfel cum am arătat în contextul analizei noțiunii de înscris¹⁰³, una dintre funcțiile pe care acesta trebuie să le îndeplinească pentru a fi considerat astfel în sensul dreptului penal este funcția probatorie care conferă, în esență, înscrisului aptitudinea de a produce efecte juridice adică de a contribui la dovedirea unei situații juridice. De asemenea, cu toate că se admite interpretarea în sens larg a acestei aptitudini, respectiv aprecierea ei în concret, pentru a fi îndeplinită această condiție și, de altfel, pentru a putea leza buna-credință a terților și, implicit, obiectul juridic, e necesar ca produsul infracțiunii să aibă aparența unui înscris veritabil. Acest aspect prezintă o relevanță deosebită având în vedere faptul că, de regulă, falsul material se comite de persoane care nu sunt nici măcar în aparență competente să întocmească înscrisul, fapt ce poate afecta aparența de veridicitate a acestuia.

Aparența de veridicitate a înscrisului reprezintă o chestiune de fapt care, la fel ca relevanța probatorie, se analizează în concret și prin raportare la modalitatea aleasă de autor pentru comiterea faptei. Dacă produsul infracțiunii nu prezintă o astfel de aparență de veridicitate, falsul fiind grosolan, se poate reține o tentativă la infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale.

Conform art. 320 alin. (4) C.pen., tentativa se pedepsește însă va trebui analizat, raportat modul în care autorul a conceput executarea, dacă e vorba de o tentativă sancționabilă sau, din contră, suntem în prezența unei tentative neidonee. În discuție fiind falsificarea unui înscris oficial, consider că anumite modalități de falsificare vor fi neidonee deși, dacă le-am raporta la falsificare unui înscris sub semnătură privată, acestea nu ar fi absolut improprii. Astfel, dacă X dorește să contrafacă o diplomă de licență prin redactarea ei de mână pe o coală albă de hârtie consider că va comite o tentativă neidonee având în vedere că, datorită modului în care a conceput executarea, produsul infracțiunii nu va prezenta vreo urmă de similaritate cu o diplomă de licență autentică. În schimb, dacă X contraface prin diverse programe informatice inclusiv tipizatului specific acestor diplome, produsul fiind aproape identic cu cel real, dar, la momentul imprimării, datorită unor defecțiuni tehnice, textul cuprins în înscris este ilizibil, consider că sunt întrunite elementele constitutive ale unei tentative sancționabile.

4.2 Falsificarea unei copii de pe un act inexistent

Referitor la condiția relevanței probatorii a înscrisului a fost adusă în discuție ipoteza în care ceea ce se contraface este o copie a unui înscris inexistent. Într-adevăr, originalul este apt întotdeauna să realizeze proba unei situații juridice însă copiile, cel puțin din perspectivă procesuală, au rareori o astfel de valoare. În doctrina română mai veche¹⁰⁴ s-a arătat faptul că inclusiv falsificarea unei copii poate atrage întrunirea elementelor constitutive ale infracțiunii de fals material în măsura în care se constată îndeplinirea cerinței aptitudinii înscrisului de a produce consecințe juridice.

Într-adevăr, așa cum am arătat, aptitudinea de a produce efecte juridice este mai degrabă o chestiune de fapt și vizează un spectru larg de situații juridice, nefiind limitată la cadrul procesual. Nu se poate, deci, exclude automat relevanța probatorie a unei copii, aceasta putând fi aptă, în anumite cazuri, cel puțin să probeze existența unui înscris original, astfel că falsificarea acesteia ar putea dobândi relevanță penală.

Această opinie a fost însușită și de o parte a practicii judiciare, asupra acestei probleme pronunțându-se, sub imperiul C.pen. anterior, Tribunalul Suprem. Acesta a reținut faptul că prin falsificare în sensul art.

¹⁰³ *Supra* capitolul III. 1.3.

¹⁰⁴ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 427.

288 alin. (1) C.pen. din 1968 se înțelege inclusiv plăsmuirea în întregime a unui înscris, iar din acest motiv întocmirea unei copii a unui act inexistent constituie infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale¹⁰⁵. De asemenea, această abordare se regăsește și în jurisprudența ceva mai recentă, unde s-a reținut, din nou, faptul că *“cerința esențială este îndeplinită în caz de falsificare a unei copii, chiar dacă nu există înscrisul original, fiind suficient că, respectiva copie, dacă ar fi fost adevărată și necontrafăcută, ar fi produs consecințe juridice”*¹⁰⁶.

Într-o altă cauză însă, s-a apreciat că *“Nu interesează, așadar, sub aspectul aplicabilității art. 288 Cod penal 1968 orice înscris falsificat, ci numai cele cărora legea le recunoaște aptitudinea de a produce consecințe juridice, care au așadar valoare probatorie și semnificație juridică. Din cerința examinată se poate trage deci concluzia că nu pot constitui obiect material al acestei infracțiuni copiile înscrisurilor oficiale necertificate de către organul competent.*¹⁰⁷” De asemenea, instanța mai reține și faptul că *“[...] aceste înscrisuri nu ar fi putut produce niciun fel de efecte juridice, ele fiind așadar doar un mijloc fraudulos utilizat de inculpată în scopul menținerii în eroare a părților vătămate, iar nu obiect material al unei infracțiuni distincte de fals material în înscrisuri oficiale.*¹⁰⁸”

Această ipoteză a generat numeroase dezbateri și în jurisprudența străină, mai ales în cea italiană unde, pe fondul unei practici neunitare, s-a pronunțat și Curtea de Casație¹⁰⁹. Astfel, instanța supremă italiană a fost chemată să determine dacă falsificarea unei copii a unui înscris care nu există în realitate întrunește sau nu elementele constitutive ale infracțiunii de fals material. Starea de fapt care a generat litigiul a fost reprezentată de falsificarea unei copii a unei autorizații de construire inexistente în realitate, în scopul majorării valorii unui imobil.

Conform unei prime abordări jurisprudențiale, s-a arătat faptul că o astfel de faptă nu este tipică decât în cazul în care copia întrunește anumite condiții de fond și de formă care să creeze aparența că reprezintă documentul original sau o copie autentică a acestuia. Prin această cerință se înțelege necesitatea ca respectiva copie să fie aptă să ateste existența înscrisului original, aptitudine ce rezultă din prezența unor elemente care să confirme caracterul ei autentic, în caz contrar, copia nefiind un înscris în sensul legii penale. Se consideră așadar, în această primă abordare, că lipsa unor elemente care să ateste autenticitatea copiei înlătură automat tipicitatea infracțiunii de fals, chiar dacă, datorită modului în care este falsificată, este aptă să inducă în eroare terții, în acest din urmă caz fiind posibilă exclusiv reținerea unei infracțiuni de înșelăciune.

O altă orientare a practicii a considerat că sunt întotdeauna întrunite elementele constitutive ale infracțiunii de fals atunci când se contraface o copie a unui înscris care nu există în realitate, urmărindu-se certificarea existenței acestuia din urmă. Această abordare se bazează pe considerentul că nu e necesar pentru tipicitatea faptei să se constate o intervenție materială a autorului într-un înscris oficial, fiind suficient ca, prin realizarea fotocopiei, actul original să pară, contrar adevărului, că există. Astfel, în acest caz, de esența infracțiunii de fals nu este modificarea unei realități probatorii preexistente, ci reprezentarea mincinoasă a faptului că un astfel de înscris original există.

Instanța a constatat că cele două orientări sunt incompatibile doar în situația în care autorul prezintă copia înscrisului inexistent ca atare, în locul originalului, pentru a dovedi prin ea însăși existența acestuia, iar nu atunci când e prezentată ca fiind chiar înscrisul original. În acest din urmă caz, infracțiunea de fals material se va reține fără prea mari controverse deoarece ceea ce se falsifică este înscrisul original, fotocopiarea fiind doar modalitatea concretă de realizare a contrafacerii.

¹⁰⁵ Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 411/1971, în G. Antoniu, C. Bulai, *op. cit.*, p. 246.

¹⁰⁶ C.A. Cluj, s. pen., sent. nr. 128/2013, disponibilă pe sintact.ro.

¹⁰⁷ Trib. București, s. I pen., dec. nr. 286/A/2005 în *Culegere de practică judiciară în materie penală 2005-2006*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2008, p. 443.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Curtea de Casație, Secțiunile Unite, Hotărârea nr. 35818 din 08 august 2019, disponibilă la adresa <https://www.neldiritto.it/sezioni/penale/17361/la-copia-di-un-atto-inesistente-non-integra-il-reato-di-falsita-materiale.html?sezione=penale&key=falso>.

Întrebarea care se pune în acest caz este, așadar, în ce măsură copia unui înscris inexistent prezentată ca atare constituie înscris în sensul legii penale. Făcând trimitere la funcțiile pe care înscrisul le îndeplinește în circuitul juridic, într-o astfel de situație este problematică îndeplinirea cerințelor funcției probatorii. Cu alte cuvinte, ceea ce trebuie determinat este dacă o astfel de copie este aptă (prin ea însăși sau prin îndeplinirea anumitor condiții) să producă consecințe juridice, adică, în concret, să ateste existența înscrisului original și întinderea efectelor acestuia.

Secțiunile Unite ale Curții se raliază primei abordări prezentate și afirmă cu titlu de principiu următorul aspect: *realizarea unei copii a unui înscris inexistent nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de fals material, cu excepția cazului în care copia prezintă aspectul unui înscris original.*

Consider că soluția validată de Curtea de Casație vine să confirme faptul că întotdeauna valoarea probatorie a unui înscris – a unei copii în cauza concretă și, implicit, tipicitatea faptei de fals material se apreciază în concret, nefiind posibilă oferirea unui răspuns teoretic și abstract nici măcar atunci când în discuție este falsificarea unei copii. Astfel, valoarea probatorie a acesteia nu poate fi exclusă în mod absolut, dar nici nu se poate afirma cu titlu de regulă că există în toate cazurile.

Esențială este analiza înscrisului falsificat în concret, fiind necesar să se constate că, deși ceea ce se falsifică este o copie, falsificarea s-a realizat de o așa manieră încât produsul infracțiunii are aparența înscrisului original. În speța concretă s-a considerat că înscrisul falsificat – copia unei autorizații de construire inexistente, nu îndeplinește aceste cerințe datorită, în principal, diferenței dintre formatul înscrisului și ștampila utilizată de autorul falsului și cele folosite în mod normal de persoana competentă să emită autorizația. Astfel, s-a concluzionat în sensul nereținerii unei infracțiuni de fals deoarece documentul nu prezenta niciun element care să îi certifice autenticitatea, respectiv lipseau cerințe esențiale de formă care să-i confere aspectul unui original sau cel puțin aptitudinea de a proba existența acestuia.

4.3 Înscrisul inexistent, nul, anulabil

Starea de fapt și concluziile prezentate mai sus vizează ipoteza falsificării unui act inexistent din punct de vedere material, adică situația în care nu există o manifestare de voință exprimată în niciun fel de formă. Se pune însă problema dacă se va reține infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale atunci când ceea ce se falsifică este un act inexistent din punct de vedere juridic, principalul aspect controversat în acest caz fiind reprezentat tot de stabilirea existenței aptitudinii înscrisului de a produce efecte juridice.

Astfel, distinct de inexistența materială, inexistența juridică presupune faptul că deși se poate identifica exprimarea unei manifestări de voință, datorită modului deficitar în care aceasta a fost exteriorizată, sistemul de drept nu îi recunoaște niciun efect juridic în niciun moment¹¹⁰. Astfel, sancțiunea inexistenței intervine atunci când lipsește un element de validitate existențial¹¹¹, iar actul este afectat de o nelegalitate atât de evidentă încât orice persoană cu diligență medie ar observa-o. În doctrina de drept administrativ, pentru a exemplifica conceptul de inexistență se face referire la lipsa semnăturii, la încălcarea flagrantă a competenței materiale (un decret de grațiere emis de primar), a competenței temporale (X, la 2 ani după ce i-a încetat mandatul de primar, emite o dispoziție)¹¹², etc.

Aspectele evidențiate mai sus, deși vizează cu predilecție domeniul actelor administrative, ele sunt de aplicabilitate generală, putând fi translatate și în material dreptului penal, respectiv a înscrisurilor oficiale¹¹³

¹¹⁰ O. Podaru, *op. cit.*, p. 395.

¹¹¹ *Idem*, p. 396.

¹¹² *Idem*, pp. 397-398.

¹¹³ Având în vedere mai ales interpretarea propusă în doctrină ce vizează definirea înscrisului oficial drept manifestare de voință emisă în legătură cu exercitarea puterii publice sau privind prestarea unui serviciu de utilitate publică. În acest sens, S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 523.

relevante în contextul infracțiunii analizate. Astfel, pornind de la caracteristica esențială a actelor inexistente și anume inaptitudinea lor de a produce orice fel de efecte juridice, în principiu ele nu vor fi considerate înscrisuri în sensul legii penale, lipsind funcția lor probatorie, deci falsificarea unui astfel de document nu va intra, de regulă, sub incidența legii penale. Cu toate acestea, specificul infracțiunii, respectiv modalitățile concrete de comitere impun anumite precizări. Astfel, dacă se contraface un înscris, dar pe care nu se aplică și o semnătură, acesta nu va fi un înscris în sensul legii penale din moment ce nu este îndeplinită funcția de garanție a acestuia. Din aceleași considerente, dacă se alterează un înscris lipsit de semnătură, fapta nu va fi considerată un fals material sancționabil din punct de vedere penal.

Inexistența generată de o încălcare flagrantă a competenței ar putea în anumite circumstanțe să lipsească de relevanță penală conduita de falsificare a autorului, însă verificarea acestei condiții de valabilitate se realizează diferit. Astfel, dacă un particular contraface un înscris oficial, spre exemplu o autorizație de construire, este evident că se încalcă o normă de competență, de altfel, fiind de esența contrafacerii ca persoana care o realizează să nu fie competentă în acest sens. De asemenea, lipsa de competență a autorului real nu rezultă din conținutul actului, deci nu ar putea fi niciodată atât de evidentă încât să lipsească *ab initio* înscrisul de orice efecte juridice.

În schimb, trebuie verificat dacă autorul aparent al înscrisului contrafăcut are cel puțin la o primă vedere competența de a-l emite. Astfel, un decret de grațiere pe care se contraface semnătura primarului este, de principiu, un act inexistent, fiind evident pentru orice persoană că nu poate produce vreun efect juridic. Totuși, pentru ca această concluzie să fie valabilă, adică viciul să fie evident și să atragă inexistența, e necesar ca semnătura contrafăcută să fie în mod clar atribuită primarului. În caz contrar, dacă semnătura este echivocă și nu există în cuprinsul actului alte elemente de identificare, nu ar fi exclus ca ea să poată fi atribuită, în concret, Președintelui, iar inexistența să nu mai opereze, cu consecința sancționării penale a autorului falsului.

De asemenea, dacă falsul este realizat prin alterare, și în acest caz se va verifica dacă există o minimă aparență de legalitate raportat la competența autorului aparent al înscrisului. Revenind la exemplul anterior, dacă X alterează o dispoziție semnată de primar ce are conținutul unui decret de grațiere, acțiunea lui va fi lipsită de relevanță penală fiind realizată asupra unui act inexistent, respectiv inapt să producă vreo consecință juridică.

Rezultă așadar că în cazul infracțiunii de fals material inexistența ar putea cu greu fi stabilită *in abstracto*, ea raportându-se, mai degrabă, la circumstanțele concrete ale cauzei. Cu toate acestea, cu titlu de regulă generală, în cazurile în care se aduce în discuție inexistența generată de o nerespectare vădită a competenței, se poate afirma faptul că nu se verifică niciodată în persoana autorului real al falsului – întotdeauna (vădit) necompetent, ci în cea a autorului aparent – cel căruia i se atribuie manifestarea de voință, respectiv îi aparține manifestarea de voință inițială.

Cu privire la actele lovite de nulitate absolută, în literatura de specialitate mai veche¹¹⁴ s-a susținut faptul că este exclus ca ele să constituie obiectul material al infracțiunii de fals, argumentându-se că, chiar dacă respectivele înscrisuri nu ar fi fost falsificate, oricum nu ar fi fost apte să producă efecte juridice¹¹⁵. Referitor la actele anulabile, s-a apreciat că acestea pot face obiectul infracțiunilor de fals atât timp cât nu au fost anulate de instanță din moment ce prezintă, în aparență, însușirile unui înscris oficial adevărat¹¹⁶. Mai recent însă, această abordare a fost nuanțată, considerându-se că nici în cazul falsificării înscrisurilor nule nu se poate exclude *de plano* incidența infracțiunii de fals material¹¹⁷.

¹¹⁴ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 428.

¹¹⁵ Opinie împărtășită și de doctrina mai recentă, spre exemplu M. Basarab, V. Pașca (coord.), *op. cit.*, p. 829.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ C. Rotaru, A. R. Trandafir, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 353.

Clasificarea nulității în absolută și relativă, distincție specifică dreptului civil, se realizează în funcție de interesul ocrotit, unul general în primul caz, respectiv particular în cel de-al doilea¹¹⁸. Principala consecință a acestei clasificări și, totodată, relevanța ei practică este reprezentată de regimul juridic al nulității. Astfel, pe baza acestui criteriu, se stabilesc persoanele care pot invoca o anumită cauză de nulitate, termenul de prescripție (dacă există), posibilitatea de confirmare, etc.

Trecând de aceste aspecte care diferențiază nulitatea absolută de cea relativă, se admite faptul că între cele două forme există și o asemănare esențială – efectele. Astfel, relativitatea în materie de nulitate nu vizează efectele ei ci determină exclusiv regimul juridic. Efectele, indiferent de tipul nulității, sunt aceleași față de toate persoanele, respectiv desființarea cu efect retroactiv a înscrisului. De asemenea, prezintă relevanță și faptul că, indiferent de tipul nulității, aceasta are, ca regulă, caracter judiciar, astfel că, până la momentul pronunțării unei instanțe asupra validității lui, actul va rămâne în circuitul juridic. Or, astfel privind lucrurile, consider că distincția între nulitate absolută și relativă nu prezintă vreo relevanță din perspectiva posibilității falsificării unui înscris viciat.

De asemenea, un argument suplimentar în sensul inutilității recurgerii în general la conceptul de nulitate, respectiv la distincția absolută-relativă, în special, în materia infracțiunilor de fals material este și acela conform căruia, privind din perspectiva autorului, actul va fi întotdeauna afectat de nulitate. Astfel, în cazul contrafacerii, înscrisul nu va fi niciodată întocmit de persoana competentă, iar nerespectarea regulilor imperative de competență este sancționată cu nulitatea.

Similar, în cazul alterării, se intervine asupra unui înscris fie de o persoană necompetentă, fie de persoana care are atribuția de a-l emite, dar, intervenția fiind ulterioară și, prin ipoteză, cu nerespectarea procedurilor de modificare, afectează valabilitatea înscrisului. Or, din această perspectivă, înscrisurile falsificate vor fi întotdeauna afectate de vicii de nelegalitate, aspect care însă nu înlătură incidența infracțiunii în cazul falsificării lor. Chiar și dacă admitem faptul că nulitatea va viza alte aspecte decât caracterul contrafăcut sau alterat al înscrisului, acestea nu rezultă întotdeauna prin simpla analiză a înscrisului.

Coroborând acest aspect cu necesitatea aprecierii în concret a relevanței probatorii a înscrisului care, într-un caz particular, deși nul pentru diverse vicii, poate crea față de terți aparența existenței unei anumite situații juridice, demonstrează lipsa de relevanță a stabilirii valabilității înscrisului.

Concluzionând, regimul juridic al acțiunii în anulare nu interesează dreptul penal, iar raportarea la conceptul de nulitate în general nu este utilă demersului de stabilire a tipicității faptei. Aptitudinea înscrisului de a produce consecințe juridice nu este indisolubil legată nici de întrunirea elementelor de validitate ale unui înscris, astfel cum ele sunt prevăzute în dreptul civil sau administrativ și nici de regulile generale în materia probei cu înscrisuri prevăzute în Codul de procedură civilă. Astfel, așa cum am mai arătat, relevanța probatorie a înscrisului este o noțiune ce trebuie interpretată în sens larg și care vizează mai degrabă o chestiune de fapt, fiind relevantă aptitudinea concretă a înscrisului de a produce o reprezentare greșită a realității. În același sens, în jurisprudența italiană care a abordat pe larg această problemă, s-a reținut faptul că, pentru întrunirea elementelor constitutive ale infracțiunii de fals *nu este necesar ca înscrisul, la momentul falsificării sale, să poată fi considerat valabil ca mijloc de probă a unui raport juridic, ci mai degrabă ca, prin intermediul falsificării să devină apt să dovedească existența, chiar dacă aparentă, față de terți a situației juridice la care se referă*¹¹⁹.

¹¹⁸ I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, pp. 591-592.

¹¹⁹ Curtea de Casație Italiană, Secțiunile Unite, dec. nr. 32009 din 27.06.2006, disponibilă pe <http://www.italgiure.giustizia.it/sncass/>.

VI. "DIGITALIZAREA" FALSULUI ÎN ÎNSCRISURI

Modalitățile de comitere a infracțiunilor în general au fost influențate, la fel ca aproape orice alt aspect al vieții, de evoluția și dezvoltarea tot mai amplă a tehnologiei. Necesitatea sancționării penale a diverselor conduite care, deși au la bază infracțiunile "clasice", prezintă particularități generate de utilizarea mijloacelor informatice care fac dificilă uneori încadrarea în textele de incriminare tradiționale, a determinat legiuitorul să adopte texte de incriminare care să fie apte în acest sens.

Comiterea falsului în înscrisuri nu este o excepție de la această introducere a mijloacelor informatice în procesul de comitere a infracțiunilor, falsificările olografe – mai ales în ceea ce privește înscrisurile oficiale, fiind acum (aproape) inexistente. Consecința acestui fapt este introducerea în C.pen. a infracțiunii de fals informatic, prevăzută în art. 325¹²⁰. În ciuda aparențelor, infracțiunea nu a reprezentat nici la nivelul anului 2014 un element de noutate, ea fiind prevăzută și anterior în legislația specială¹²¹, textul fiind doar preluat la acel moment în cuprinsul Codului.

1. Raportul dintre înscrisurile tradiționale și datele informatice

Deși necesitatea sancționării acestor conduite este indiscutabilă, modalitatea aleasă de legiuitor în acest sens și anume crearea unei alte infracțiuni generează inevitabil anumite discuții prin raportare la relația existentă între falsul informatic și falsurile în înscrisuri tradiționale.

Înainte însă de a analiza raportul dintre aceste infracțiuni, este important de subliniat faptul că din abordarea legiuitorului rezultă intenția clară de a realiza o delimitare între datele informatice și noțiunea de înscris. Cu toate că această din urmă noțiune nu este definită în dreptul penal, datele informatice beneficiază de o definiție în art. 181 alin. (2) C. pen, ele semnificând "*orice reprezentare a unor fapte, informații sau concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic*".

Astfel, distincția esențială realizată de legiuitor în acest context este cea între înscris, termen care, chiar dacă nu este definit, este utilizat în cuprinsul textelor de incriminare, și date informatice. Faptul că în limbajul curent se folosesc noțiunile de document electronic sau înscris în format electronic nu poate genera o extindere a conceptului tradițional de înscris astfel încât să cuprindă și aceste noțiuni care de altfel nu reprezintă altceva decât date informatice.

Din acest punct de vedere, incriminarea distinctă a falsului informatic este pe deplin justificată deoarece atunci când se acționează asupra unui document electronic conduita autorului nu este tipică prin raportare la falsurile tradiționale din simplul motiv că documentul electronic nu poate fi considerat înscris în sensul legii penale. Așa cum am văzut, pentru a discuta de un înscris în contextul infracțiunilor tradiționale de fals este necesar să identificăm o manifestare de voință exteriorizată pe un suport material. Or, când contrafacerea sau alterarea se realizează prin intermediul unui sistem informatic asupra unui document electronic, ceea ce se falsifică sunt date informatice care nu îndeplinesc această cerință.

Rezultă așadar, ca o primă concluzie, faptul că prin incriminarea falsului informatic s-a urmărit acoperirea unui vid legislativ care consta în lipsa tipicității conduitelor de falsificare a datelor informatice prin raportare la infracțiunile tradiționale de fals¹²².

¹²⁰ Fapta de a introduce, modifica sau șterge, fără drept, date informatice ori de a restricționa, fără drept, accesul la aceste date, rezultând date necorespunzătoare adevărului, în scopul de a fi utilizate în vederea producerii unei consecințe juridice, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

¹²¹ Falsul informatic era prevăzut în mod identic, dar cu o sancțiune mai ridicată în art. 48 din Legea nr. 161/2003.

¹²² Această concluzie rezultă expres și din Raportul explicativ al Convenției privind criminalitatea informatică, par. 81. Pentru o prezentare a prevederilor relevante cuprinse în Raportul explicativ a se vedea G. Zlati, *Tratat de criminalitate informatică*, vol. I, Ed. Solomon, București, 2020, p. 479.

Această incompatibilitate dintre înscrisul tradițional și datele informatice, generată, în principal, de caracterul imaterial al acestora din urmă, trebuie avută în vedere în contextul oricărei incriminări care le vizează, nu doar în contextul infracțiunilor de fals. De altfel, ar fi lipsită de logică delimitarea lor în cadrul infracțiunilor de fals, pentru ca, în contextul altor texte de incriminare, ele să fie asimilate.

O astfel de abordare se întâlnește însă în practica judiciară, într-o cauză¹²³ inculpatul fiind condamnat pentru infracțiunea de sustragere sau distrugere de probe ori înscrisuri, prevăzută de art. 275 alin. (1) C.pen.¹²⁴, conduita acestuia constând în ștergerea – asimilată de instanță acțiunii de distrugere, din sistemul informatic la care avea acces a unui fișier ce conținea un contract – mijloc de probă relevant în respectiva cauză.

Instanța, realizând o veritabilă analogie în defavoarea inculpatului, a reținut în considerente faptul că *“în lipsa unei distincții, obiectul material al infracțiunii prev. de art. 275 C.pen. poate fi reprezentat de orice tip de înscris, inclusiv de un înscris în format electronic. Raportat la particularitățile unui înscris în format electronic, distrugerea se poate realiza atât printr-o acțiune de distrugere a sistemului informatic în care se află înscrisul cât și prin ștergerea acestuia”*.

Contrar celor reținute de instanță, consider că distincția menționată este realizată de legiuitor, însă, așa cum am arătat, nu prin raportare la înscris în sens tradițional, respectiv înscris în format electronic, sintagmă de altfel neîntâlnită în legislația penală, ci între înscris și date informatice, acestea din urmă putând lua, la cazul concret, forma unui înscris în format electronic. Astfel, prin faptul că în cuprinsul art. 275 C.pen. legiuitorul face referire doar la înscrisuri, acesta a exclus în mod implicit datele informatice din sfera obiectului material, excludere care operează chiar și atunci când acestea pot fi calificate drept înscrisuri în format electronic.

De asemenea, instanța de apel mai reține faptul că *“Conștient de progresele tehnologiei și de faptul că noțiunea de înscris, în contextul evoluției criminalității, nu mai are doar semnificația sa tradițională, legiuitorul a introdus în noua reglementare art. 325 Fals informatic tocmai în Capitolul III al Titlului VI al Părții Speciale a Codului Penal (Infracțiuni de Fals), capitol intitulat tocmai Falsuri în înscrisuri. În condițiile în care poziția legiuitorului a fost în sensul încadrării infracțiunii de fals informatic în capitolul privind Falsul în înscrisuri, nu poate fi primită susținerea potrivit căreia un fișier în care este consemnat un contract de prestări servicii care nu a fost încheiat vreodată, nu poate fi obiect material al infracțiunii prevăzute de art. 275 C.pen.”*

Deși se poate admite faptul că introducerea falsului informatic în același capitol în care sunt prevăzute și falsurile în înscrisuri tradiționale a avut drept rațiune crearea unei paralele între aceste texte de incriminare pentru a facilita înțelegerea și aplicarea lor, nu se poate considera că prin acest mod de sistematizare legiuitorul a dorit asimilarea lor. Din contră, dacă aceasta ar fi fost voința legiuitorului, ea s-ar fi putut materializa prin extinderea textelor de lege tradiționale astfel încât să acopere și falsificarea datelor informatice¹²⁵, faptul că acestora din urmă li se conferă o definiție legală și un text distinct care sancționează falsificarea lor demonstrează clar delimitarea. În plus, dacă am admite un astfel de argument și o abordare atât de formalistă, apar următoarele întrebări – pe de-o parte, care ar fi fost soluția oferită într-o astfel de cauză dacă instanța ar fi judecat-o anterior anului 2014 când falsul informatic era reglementat în mod identic însă doar în legislația specială, respectiv, pe de altă parte, care ar fi efectele din perspectiva incidenței infracțiunii de uz de fals în cazul folosirii înscrisului electronic obținut prin falsificarea unor date informatice în sensul art. 325 C.pen.

¹²³ C.A. București, s. I pen., dec. pen. nr. 566/2022.

¹²⁴ Sustragerea, distrugerea, reținerea, ascunderea ori alterarea de mijloace materiale de probă sau de înscrisuri, în scopul de a împiedica aflarea adevărului într-o procedură judiciară, se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani.

¹²⁵ Legiuitorul avea chiar numeroase modele de reglementare în acest sens, modalitatea extinderii noțiunii de înscris astfel încât să includă și datele informatice fiind adoptată în multe sisteme de drept de referință precum cel italian, spaniol, francez, elvețian. Pentru o prezentare a modului în care aceste state au ales să sancționeze falsul informatic a se vedea G. Zlati, *op. cit.*, pp. 485-486.

Ca un ultim aspect referitor la decizia analizată, trebuie menționat și modul în care instanța combate teza apărării ce vizează lipsa de previzibilitate a interpretării extensive a noțiunii de înscris în contextul art. 275 C.pen., reținând faptul că *“jurisprudența națională este constantă [...] cu privire la posibilitatea reținerii infracțiunii prev. de art. 275 C.pen. în cazul datelor informatice [...]”*.

Contrar acestor susțineri, în soluțiile indicate¹²⁶ – astfel cum rezultă în mod expres din considerentele acestora, s-a avut în vedere comiterea faptelor asupra unor mijloace materiale de probă care, în cazul concret, au fost reprezentate fie de dispozitive de stocare a datelor informatice¹²⁷, fie de imagini captate cu ajutorul unor camere de supraveghere¹²⁸.

Cu alte cuvinte, datele informatice nu au fost considerate niciodată ca reprezentând *per se* obiect material al infracțiunii prevăzute de art. 275 C.pen.¹²⁹, indiferent că aceasta se comite asupra unui mijloc material de probă sau asupra unui înscris. Este astfel esențial de realizat delimitarea dintre date informatice, respectiv mijloc de stocare a datelor informatice, distrugerea acestuia din urmă putându-se încadra în tipicitatea art. 275 C.pen. din moment ce are o dimensiune materială, deci poate fi inclus în categoria mijloacelor materiale de probă, respectiv poate fi supus unei acțiuni de distrugere astfel cum aceasta este înțeleasă în dreptul penal.

2. Raportul dintre falsurile în înscrisuri și falsul informatic

Deși, așa cum menționam, o intervenție a legiuitorului era necesară pentru asigurarea sancționării conduitelor ce vizează falsificarea datelor informatice, faptul că acesta a optat pentru crearea infracțiunii distincte de fals informatic creează dificultăți în ceea ce privește delimitarea față de infracțiunile tradiționale de fals.

Probabil unul dintre cele mai ilustrative exemple pentru relația complicată dintre aceste infracțiuni este reprezentat de cazul în care autorul contraface sau alterează un înscris printr-un program informatic pe care apoi îl tipărește. Acțiunea de contrafacere sau alterare este realizată cu privire la date informatice, ea nefiind tipică prin raportare la falsul material tradițional.

Singura acțiune care ar putea fi relevantă din perspectiva acestei din urmă infracțiuni și care ar putea fi considerată act de executare este tipărirea înscrisului¹³⁰. Astfel, contrafacerea sau alterarea documentului electronic prin programul informatic reprezintă acțiuni de introducere sau modificare a datelor informatice, întrunind elementele constitutive ale infracțiunii de fals informatic care se consumă la momentul finalizării documentului electronic contrafăcut/alterat, implicit anterior comiterii unui eventual act de executare relevant din perspectiva falsului tradițional.

Astfel, dacă am considera tipărirea înscrisului drept act de executare pentru falsul material, vom reține un concurs de infracțiuni între cele două conduite? Exemplul se poate complica și mai mult dacă autorul continuă actele de falsificare și ulterior imprimării, spre exemplu, aplicând o semnătură olografă contrafăcută pe același înscris falsificat anterior prin intermediul programului informatic. În acest caz, contrafacerea subscrierii pe un înscris materializat întrunește fără dubiu elementele constitutive ale infracțiunii de fals

¹²⁶ C.A. București, s. I pen., dec. nr. 1499/2015; C.A. Suceava, s. pen., dec. nr. 966/2016; C.A. București, s. I pen., dec. nr. 308/2022, disponibile pe sintact.ro.

¹²⁷ Actele materiale de distrugere au fost comise asupra unor carduri de memorie.

¹²⁸ *“Inculpatul determinându-l totodată pe numitul G. să efectueze demersuri pentru ștergerea imaginilor surprinse de sistemul de supraveghere al magazinului amintit și să altereze astfel acest mijloc material de probă în procesul penal [...] realizând elementul material al infracțiunii prev. de art. 47 C. pen. rap. la art. 275 alin. 1 C. pen.”* – C.A. Suceava, s. pen., dec. nr. 966/2016. Faptul că imaginile surprinse de sistemul de supraveghere au fost incluse de instanță în noțiunea de mijloc material de probă reprezintă o soluție cel puțin la fel de discutabilă, având în vedere lipsa evidentă a caracterului material al acestora.

¹²⁹ Excluderea datelor informatice din sfera obiectului material al infracțiunii prevăzute de art. 275 C. pen. este susținută și de doctrină – G. Zlati, *op. cit.*, pp. 500-501.

¹³⁰ *Idem*, p. 586.

material, răspunsul la întrebarea vizând încadrarea juridică finală fiind și mai greu de identificat.

În principiu, consider că soluția concursului de infracțiuni ar trebui exclusă într-o ipoteză precum cea prezentată deoarece, deși discutăm despre două modalități diferite de falsificare, rezultatul este un singur înscris falsificat. Coroborând acest aspect cu faptul că ambele infracțiuni protejează aceeași valoare socială, reținerea concursului ar pune probleme din perspectiva respectării principiului *non bis in idem*. Ipoteza este similară din acest punct de vedere cu cea analizată anterior¹³¹ în care autorul, funcționar public, falsifică intelectual un înscris prin consemnarea unor împrejurări nereale, iar în același înscris contraface și semnătura unei alte persoane.

Excluzând soluția concursului, apare necesitatea opțiunii între una sau alta dintre cele două infracțiuni. Discuția prezintă o relevanță practică deosebită cel puțin datorită faptului că nu există o normă similară celei prevăzute în art. 323 C.pen. care să sancționeze uzul de fals informatic¹³², iar, din moment ce datele informatice ce alcătuiesc documentul în format electronic nu reprezintă un înscris în sensul legii penale, este exclusă reținerea uzului de fals atunci când se folosește un astfel de document.

Una dintre soluțiile propuse în doctrină¹³³ este reprezentată de raportarea la scopul autorului. Soluția se bazează pe faptul că prezintă relevanță ceea ce acesta urmărește să obțină și (eventual) să folosească ulterior. Astfel, dacă finalitatea urmărită de autor este obținerea unui înscris tradițional, folosirea programului informatic și, implicit, introducerea sau modificarea de date informatice constituie doar modalitatea concretă de contrafacere sau alterare aleasă de agent, fără să mai dobândească o relevanță penală distinctă. Pe de altă parte, dacă ceea ce urmărește autorul este falsificarea unui document electronic și folosirea lui ca atare, o eventuală imprimare ulterioară nu ar mai trebui să dobândească relevanță din perspectiva unei falsificări materiale.

Soluția raportării la scopul autorului, la finalitatea urmărită de acesta, ar putea determina excluderea falsului informatic când ceea ce urmărește agentul este obținerea unui înscris tradițional, din moment ce art. 325 C.pen. presupune comiterea faptei în scopul utilizării datelor informatice obținute prin falsificare în vederea producerii de consecințe juridice. Rezultă deci că finalitatea urmărită de autor trebuie să fie utilizarea datelor informatice, a documentului electronic, iar nu a unui eventual înscris tradițional obținut prin imprimare¹³⁴.

Cu toate acestea, infracțiunea de fals material nu impune un astfel de scop special, iar excluderea infracțiunii prin raportare la lipsa acestuia este discutabilă. Astfel, dacă agentul realizează un fals informatic, urmărind să obțină un înscris în format electronic pe care îl și folosește ca atare, dar din diverse motive recurge și la imprimarea acestuia, fără însă a exista scopul folosirii ulterioare a înscrisului în această formă, soluția înlăturării infracțiunii tradiționale de fals ignoră faptul că, din punct de vedere obiectiv, autorul a produs un înscris fals. Mai mult decât atât, lipsa scopului folosirii înscrisului la momentul imprimării nu exclude apariția acestuia la un moment ulterior, însă tipicitatea falsului material nu se va mai putea aprecia la acel moment în lipsa comiterii unui alt act de executare. Mergând mai departe, această concluzie ar putea produce efecte și cu privire la (im)posibilitatea reținerii uzului de fals cu privire la eventuala conduită ulterioară de utilizare a înscrisului.

Trecând însă de aceste observații, consider totuși că soluția prezentată este la acest moment cea mai în măsură să creeze o delimitare între cele două modalități de falsificare. Astfel, va dobândi relevanță penală exclusiv conduita care generează produsul urmărit de agent – înscrisul în format electronic, respectiv înscrisul tradițional. Această concluzie ar rămâne valabilă, după părerea mea, și în situația în care autorul obține ambele înscrisuri – spre exemplu, prin imprimarea înscrisului falsificat anterior prin mijloace informatice, în cazul în care prin ambele conduite se urmărește producerea acelorași consecințe juridice.

¹³¹ *Supra*, capitolul V. 3.

¹³² G. Zlati, *op. cit.*, p. 580.

¹³³ *Idem*, pp. 590-591.

¹³⁴ *Ibidem*.

VII. CONCLUZII

În final, trebuie remarcat faptul că, deși textul legal ce reglementează falsul material este aproape identic cu cel existent în C.pen. din 1864, modificările fiind, în general, la nivel de limbaj, consecvența legiuitorului nu a generat nici pe departe efectul așteptat, divergența de opinii doctrinare, respectiv soluțiile jurisprudențiale discutabile fiind ușor de observat.

Într-adevăr, această concluzie poate fi explicată, cel puțin în parte, prin aceea că deși norma de incriminare a rămas fixată în timp, modalitățile concrete de comitere a infracțiunii s-au diversificat pe de-o parte, respectiv, pe de altă parte, analizele doctrinare au evoluat, urmărind să țină pasul cu literatura de specialitate din alte sisteme de drept de referință. Specificul infracțiunilor de fals generează însă constant dezbateri și la nivelul dreptului comparat, un autor francez afirmând faptul că „*nu există incriminare care să ridice mai multe întrebări și să dea naștere la dificultăți mai mari decât cea a falsificării înscrisurilor*”¹³⁵. Chiar dacă afirmația este discutabilă, având mai degrabă natura unei judecăți de valoare, este cert că, deși realizată în urmă cu un secol, încă își păstrează actualitatea.

BIBLIOGRAFIE / REFERENCES

Alecsi, M., Falso, fede pubblica e segni di riconoscimento. Gli artt. 473 e 474 C.P.: Bene giuridico ed extrema ratio in un'ipotesi sistematica, Università degli Studi di Roma “La Sapienza”, Facoltà di Giurisprudenza, Dipartimento di Scienze Giuridiche, 2016

Antoni, G.; Bulai C., Practică Judiciară Penală, vol. III, Partea specială, Ed. Academiei Române, București, 1992

Antoni, G.; Toader T. (coord.), Explicațiile Noului Cod penal, vol. IV, Ed. Universul Juridic, București, 2016

Basarab, M., Drept penal – partea specială, vol. II, 1985

Basarab, M.; Pașca, V., (coord.), Codul penal comentat, Vol. II. Partea specială, Ed. Hamangiu, București, 2018

Binding, K., Lehrbuch des Gemeinen Deutschen Strafrechts, Besonderer Teil, 1969

Bodoronca, G.; Cioclei, V.; Kuglay, I.; Lefterache, L.V.; Manea, T.; Nedelcu, I.; Vasile, F. -M., Codul penal. Comentariu pe articole, ediția 2, Ed. C. H. Beck, București, 2016

Bogdan, S.; Șerban, D. A., Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra patrimoniului, contra autorității, de corupție, de serviciu, de fals și contra ordinii și liniștii publice, Ed. Universul Juridic, București, 2020

Culegere de practică judiciară în materie penală 2005-2006, Ed. Wolters Kluwer, București, 2008

Dobrinou, V.; Pascu, I.; Hotca, M. A., ș.a., Noul Cod penal comentat, Partea specială, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2014

Dongoroz, V.; Kahane, S.; Oancea, I.; Fodor, I.; Iliescu, N.; Bulai, C.; Stănoiu, R.; Roșca, V., Explicații Teoretice ale Codului Penal Român, vol. IV, Partea specială, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972

Donnedieu de Vabres, H., Essai sur la notion de préjudice dans la théorie générale du faux documentaire, Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1943

Dungan, P.; Medeanu, T.; Pașca, V., Manual de drept penal, Partea specială, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2011

¹³⁵ R. Garraud, *Traité théorique et pratique de Droit pénal français*, 3^a ed., t. IV, 1922, p. 87, apud. A. J. Sanz Morán, *op. cit.*, p. 242.

- Fanu-Moca, A.**, Drept penal. Partea specială II, Ed. C.H. Beck, București, 2019
- Gallardo Ortiz, M. A.**, Investigación de Falsedades y Mentiras Mentirología y mentiroscopia
- Garcia Cantizano, M.C.**, Falsedades documentales, Ed. Tirant Io Blanch, 1994
- Podaru, O.**, Drept administrativ, Vol. I, Actul administrativ (I) Repere pentru o teorie altfel, Ed. Hamangiu, București, 2010
- Reghini, I.; Diaconescu, Ș.; Vasilescu, P.**, Introducere în dreptul civil, Ed. Hamangiu, București, 2013
- Rotaru, C.; Trandafir, A.-R.; Cioclei, V.**, Drept penal. Partea specială II, Ed. C.H. Beck, București, 2016
- Santaniello, G.**, Manuale di Diritto penale, terza edizione riveduta e aggiornata, Editura Giuffrè, Milano, 1967
- Sanz Morán, A. J.**, Los delitos de falsedad documental: reflexiones político legislativas, revista InDret, nr. 4/2021
- Stoica, O. A.**, Drept penal, Partea specială, Ed. Didactică și pedagogică, 1975
- Streteanu, F.; Nițu, D.**, Drept penal. Partea generală, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014
- Streteanu, F.; Nițu, D.**, Drept penal. Partea generală, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2018
- Șerban, D. A.**, Relația abuzului în serviciu cu alte infracțiuni, în Penalmente Relevant nr. 1/2021
- Toader, T.**, Drept penal român. Partea Specială, ediția a 5-a, Ed. Hamangiu, București, 2010
- Villacampa Estiarte, C.**, La Falsedad documental: analisis juridico-penal, Universitat de Lleida, 1998
- Zlati, G.**, Tratat de criminalitate informatică, vol. I, Ed. Solomon, București, 2020